

Guests and Kiruv

Shiur# 398 | Dec 10th 2022

בראשית רבה פרשת וישלח פרשה עה סימן ה

ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו, רבינו אמר לרבי אפס כתוב חד אגרא מן שמי למרן מלכא אנטונינוס, קם וכתב מן יהודה נשיאה למרן מלכא אנטונינוס, נסבה וקרייה וקרעיה, אמר ליה כתוב מן עבדך יהודה למרן מלכא אנטונינוס, אמר ליה רבי מפני מה אתה מבזה על כבודך, אמר ליה מה אנא טב מן סבי לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב, עם לבן גרתי, לבן דהוא רבהון דרמאי יהיבתי בחפתי לההוא גברא על אחת כמה וכמה, ולמה עם לבן גרתי ואחר עד עתה, שעדיין לא נולד שטנו של אותו האיש אבל עכשיו נולד שטנו של אותו האיש, דא"ר פנחס בשם רבי שמואל בר נחמן מסורת הוא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל, הה"ד (ירמיה מט) אם לא יסחבום צעירי הצאן, ולמה קורא אותן צעירי הצאן שהם צעיריהם של שבטים.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) פרשת וישלח פרק לב פסוק ד

אמר ר' יהונתן כל מי שרוצה לרצות מלך או שלטון ואינו יודע דרכם וטכסיסיהם, יניח פרשה זו לפניו, וילמוד הימנה טכסיס פיוסים וריצוים:

ספורנו פרשת וישלח פרק לג פסוק ד - ה

וירץ עשו. נהפך לבו כמו רגע בהכנעותיו של יעקב, כענינו בגלות עם בני עשו האומר בגבהו מי יורידנו ארץ (על פי עובדיה א, ג), והורה שנהיה נמלטים מיד חרב גאותו בהכנעה ומנחה, כאמרם ז"ל שאחיהו השילוני קלל את ישראל בקנה הנכנע לכל הרוחות (תענית כ א) הן לו עשו כן בריוני בית שני לא היה נחרב בית מקדשנו כמו שהעיד רבי יוחנן בן זכאי באמרו (גטין פרק הנזקין) בריוני דאית בן לא שבקינן (גיטין נו ב):

בראשית רבה פרשת וישלח פרשה עה סימן יא

באותה שעה שקרא יעקב לעשו אדוני אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני ח' פעמים חייך אני מעמיד מבניו שמנה מלכים קודם לבניך, שנאמר (בראשית לו) ואלה המלכים אשר מלכו וגו', אמר להם אמרו לו אם לשלום אתה מתוקן אני כנגדך ואם למלחמה אני כנגדך יש לי גבורים בעלי גבורה וזרוע

שאומרים לפני הקדוש ברוך הוא דבר והוא עושה להם רצונם, שנאמר (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה לפיכך בא דוד ליתן שבח וקלוס לפני הקדוש ברוך הוא שעזרו בברחו מפני שאול, שנאמר (שם /תהלים/ יא) כי הנה הרשעים ידרכו קשת, מה כתיב אחריו (שם /תהלים י"א/) כי השתות יהרסון צדיק מה פעל, אמר לפניו רבון העולמים אם רחקת ונטשת את יעקב שהוא משתינו ויסודו של עולם, שנאמר (משלי י) וצדיק יסוד עולם, צדיק מה פעל, על אותה שעה נאמרה (תהלים כ) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר.

בראשית רבה פרשת וישלח פרשה עה סימן ג

וישלח יעקב, ר"ה פתח (שם /משלי/ כו) מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו, שמואל בר נחמן אמר משל לארכי לסטים שהיה ישן בפרשת דרכים עבר חד ושרי מעיר ליה, א"ל קום לך דבישא שכיח הכא, קם ושרי מקפח ביה א"ל ניער בישא א"ל דמיך הוה ועוררתניה, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב, רבי יהודה ברבי סימון פתח (ירמיה יג) מה תאמרי כי יפקוד עליך ואת למדת אותם עליך אלופים לראש, אמר לו הקדוש ברוך הוא לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב.

תלמוד ירושלמי מסכת שקלים פרק ב הלכה ה

תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זכרון.

רמב"ם הלכות אבל פרק ד הלכה ד

וחופרין בעפר מערות ועושין כוך בצד המערה וקוברין אותו בו ופניו למעלה, ומחזירין העפר והאבנים עליו, ויש להן לקבור בארון של עץ, והמלוין אותו אומרים לו לך בשלום שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, ומציינין את כל בית הקברות ובונים נפש על הקבר, והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרון, ולא יפנה אדם לבקר הקברות.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ה עמוד א

מציינין את הקברות. אמר רבי שמעון בן פזי: רמז לציון קברות מן התורה מנין - תלמוד לומר וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון.

רמ"א יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיב סעיף ו

ובמקום שנוהגים היתר בפת של עובד כוכבים גם הם מותרים, ולא אמרינן שיש בהם משום בשולי עובד כוכבים.

שו"ת הרמ"א סימן קלב אות טו

אשר שאלתני בשם החסיד הנזהר מן החדש, איך יהיה נזהר בפליטת כלים שמשמש בהם שאינו נזהר דהא נאסר הכלי בבליעתו. נראה לי דאין לחוש כל כך דהרי כל חדש בזמן הזה אינו אלא ספיקא דרבנן, דהא אף אם ודאי אסור בטל ברוב בעלמא מדאורייתא כ"ש שכל חדש בזמן הזה אינו אלא חומרא בעלמא, ולהכי רוב העולם אינן נזהרים רק הפרושים. וכתב מהרא"י דאין לדרוש ברבים לאסרו ואם היה דררא דאיסורא ודאי לא הוי דן למשתק, אלא אזלינן בתר רוב דגן שבא מן הישן, ולכן נ"ל דליכא למיחש כולי האי. זאת ראיתי בתשובות השאלות אשר שאלת ממני לע"ע, וכתבתי לך בנחיצה באשר יראתי שלא יעבור ממני מוביל כתבי, גם טרדת התלמידים אשר עמדי ת"ל מפסיקים אותי. ממני משה איסרלש מקראקא

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן רצו (אלף שסח)

(אלף שסח) שאלה שאלת ממני ידידי אודיעך דעתי במה שהחמירו קצת החכמים שלא לאכול משחיטת מקצת שוחטי הקהל יצ"ו מפני שאינם נזהרים או מפני שיצאת טרפה מתחת ידם וכשמזמן אותם אחד מבעלי בתים חוששין אפילו לגיעולי הכלים ומגעילים אותם אם מחויבי' הם אפי' לפי דעתם או לא:

תשובה על ענין החומרא בעצמה שהחמירו לא ראיתי לדבר כיון שלא שאלת עליה אבל מה ששאלת נראה לעניות דעתי שלא היה להם לחוש לגיעולי הכלים אפי' לפי שטתם מכמה טעמים. חדא דאפי' לפי דעתם רוב טבחי העיר כשרין הם והם לא הלכו למקום קביעותן וכל דפריש מרובא פריש. ותו דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם. ותו דאפילו מאותו שיצאת נבלה מתחת ידו לדעתם מותרים לאכול משחיטתו שאם באותו הפעם לא שחט יפה בפעמים אחרות שחט יפה כיון שהוא בקי. וכן כתב הר"י קולון ז"ל בשורש ל"ג שהעד שראה שיצאת נבלה מתחת ידו מותר לאכול משחיטתו מהטעם שכתבתי. ותו דטעמו ולא ממשו קי"ל שהוא מדרבנן. ותו דסתם כלים לאו בני יומן נינהו ונותן טעם לפגם הוא. ותו דרוב הפעמים יש בתבשיל יותר מששים מכדי פליטה ואפילו לדעת המחמיר דבעינן כדי לבטל כל הכלי משום דלא ידעינן כמה פלט הכלי לדעתי לא החמירו כולי האי אלא באיסורי ודאי ולא בספק איסור. ועוד יש לומר בזה משום לא ישנה אדם מפני המחלוקת. וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבותיו ז"ל כי בדבר שאין האיסור מבורר ולא מוכרע לא ישנה מפני המחלוקת ויותר טוב היה לאלו המחמירים שלא ילכו לשום בית שיזמנו אותם וישימו להם תואנה ממה שיגעילו את כליהם ולשוויינהו ככותאי או כאחד מעמי הארץ ולא אדבר בזה פן דברי יזיקו ולא יועילו

אבל מכל מקום לגבי דינא כיון שיש בה כל הקילות /הקולות/ אשר זכרנו לא היה להם לחוש לגיעולי כליהם אפילו לכתחלה דהא איכא כמה ספיקי בדבר שאיסורו מדרבנן ספק שחט אותו הפסול ואת"ל שחט הפסול שמא בפעם הזאת שחט יפה ואת"ל לא שחט יפה שמא הכלים לא היו בני יומן ואת"ל בני יומן שמא נתבטל בששים שמא לא נתבטל ואיסורו מדרבנן דאין כאן אלא טעמו ולא ממשו הילכך לא היה להם לחוש כלל. וכך אני עושה כי אני מחמיר על עצמי שלא לאכול הביד"ינגאן משום ודאי ערלה לפי שכן הוא כפי מה ששאלתי את פי הגננין. וכן נמצא כתוב בספר כפתור ופרח ואפילו הכי איני נמנע מלאכול אצל בעלי בתים אעפ"י שאני יודע בודאי שאוכלין הביד"ינגאן. וגם לא אסרתי אותם עליהם לפי שאין איסורו כל כך מבורר כי רבינו הא"י גאון ז"ל קורא אותו פרי האדמה ומברך עליו בורא פרי האדמה אבל אני העלתי בתשובה אחרת בראיות שהרמב"ם ז"ל חולק עליו וכתבתי לך זה כדי שתבין שהדברים שאדם מחמיר על עצמו ואחרים נהגו בו היתר ואין איסורו מבורר אין עלינו לשנות מנהגם. וכל שכן שלא להגעיל כליהם ולעשות אותם כעמי הארצות אלא [אם] עכ"פ ירצה להחמיר על עצמו אפי' בכיוצא בזה יכבד וישב בביתו שגורם למחלוקת גדולה ולשנאת חנם ולחילול השם בר מינן והאל הטוב יכפר בעד אמן. והנלע"ד כתבתי:

שו"ת יביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן ג

נשאלתי מאדם ירא שמים, בהיות שלפי מנהגינו בארצנו הקדושה אין אנו אוכלים מבשר בהמה אלא אם כן הוא בשר חלק (גלאט), בלי חשש סירכות כלל, וכדעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו, והנה הוזמן לסעודת מצוה שעורך אחד ממשפחתו, שקונה סתם בשר כשר מן השוק, אם רשאי לאכול שם מפני כבוד משפחה מבלי לחקור אם הבשר חלק, או לא.

א. פתח דברי יאיר להודיע בקיצור נמרץ חומר הענין, כי בעוה"ר כמעט שנשתכח הדבר גם מאנשים החרדים לדבר ה', והמדקדקים במצות, ואילו כאן מחוסר ידיעה פשתה המספחת לאכול סתם בשר כשר, שהוא בחזקת שהוכשר ע"י מיעוץ ומשמוש הסירכות או קילוף בצפורן וכיו"ב, ואינם נזהרים לדרוש מהקצב אך ורק בשר שחתום עליו חלק או גלאט, וכגון דא מצוה רבה לאודועי, ובפרט לדידן הספרדים ועדות המזרח דנקטינן בתר שפולי גלימיה דמרן ז"ל, שכל הפורש ממנו כפורש מן החיים. ובתשובת הרשב"א (סי' שד), נשאל, אם מותר למשמש באצבעותיו בסירכא שנמצאת במקום שאסרו חכמים, לראות אם תהיה נימוחה ואז נכשיר אותה, או לא, והשיב, דבר זה צריכים להתרחק ממנו הרבה, ואנו גערנו מאד במי שעושה כן, ואם יעשה אחד בינינו כדבר הזה אנו מסלקים אותו מן השחיטה לאחר התראה, לפי שאין עיקר ויסוד לזה בתלמוד, וכי אין סירכא אלא אם היא כעבות העגלה? או איזה שיעור נקבע לדבר, ויש משמוש אצבעות שאפילו הריאה והקונקות ימחו בכך, סוף דבר אין להקל בזה בשום צד כלל. ע"כ. וכ"כ הרשב"ץ בס' יבין שמועה (די"ט רע"ב) בשם הרשב"א, ושכל העושה כן כאילו מאכיל טרפות לישראל. וכ"כ בארחות חיים ח"ב (עמוד תיג). ובכל בו (סי' קא דקט"ז ע"ב). ע"ש. וכ"פ הטוש"ע (סי' לט ס"י), שכל מקום שאסרו סרוכת הריאה אין הפרש בין שתהא הסירכא דקה כחוט השערה בין שתהא עבה וחזקה, ולא כאותם שממעכים

ביד ואם נתמעכה תולין להקל, וכל הנוהג כן כאילו מאכיל טרפות לישראל. ע"כ. אך הרמ"א (שם סי"ג) כ', ויש מתירין למשמש בסירכות ולמעך בהן, ואומרים שסירכא אם ימעך בה אדם כל היום לא תנתק, ולכן כ"מ שתתמעך תולין להקל שאין זו סירכא אלא ריר בעלמא, ואף על פי שקולא גדולה היא, כבר נהגו כן במדינות הללו ואין למחות בידם. ע"כ. (וע"ע בהרא"ש פרק אלו טרפות סי' יד, ובמאירי חולין מו דף פה ע"א מהספר, ובארחות חיים שם בשם ה"ר דוד בן לוי, בעל המכתם). ובביאורי הגר"א שם העיר ע"ז מתשובת הרשב"א הנ"ל, ומוכח דס"ל להחמיר. וכ"כ בשאלות שבסוף ס' מעשה רב (סי' פ), שיש להחמיר בזה בביתו אף בכלים, (וח"ו למעך הסירכות במקום שלא נהגו בכך). ע"ש. והנה גם הרמ"א הזהיר שלא למעך בכח, כי אם בנחת, שלא ינתק הסירכות. ע"ש. (וכ"ה במאירי שם). וכל השל"ה (בשער האותיות ד"נ ע"ד), בענין מיעור ומשמוש בסירכא שנתפשט הנגע בהרבה מדינות בחו"ל להקל בזה, כבר כ' הרשב"א שהעושים כן כאילו מאכילין טרפות לישראל וכ"כ רבינו ירוחם בשם ר"ת וגדולי האחרונים, ואף שמובן מד' הרמ"א ביו"ד סי' לט שאין הדבר כשר, מ"מ לא מיחה, כי כן דרכו שלא לסתור מנהג שנהגו בו. אמנם קנאת ה' צבאות תעשה זאת לבלתי שמוע אל המנהג הרע הזה, כי אפי' בנענוע הריאה שהורה מר יעקב גאון, רבו החולקים עליו. (ע' בב"י שם). ואתם הבנים בני, הנני מצוה אתכם שלא תאכלו בשר הנכשר מכח מיעור, ולא תקנו בשר מהטבח עד שתדרשו ותחקרו אחר זה. וכן מנהג יושבי ארץ ישראל וכל תפוצות ישראל היושבים במלכות תוגרמא להטריף. ע"כ. והחכמת אדם בס' שערי צדק (שער משפטי הארץ פרק יא סי' כו), כ', בדין מיעור הסירכות, שבארץ ישראל הולכים אחר פסק הש"ע שאסור למעך, ובני האשכנזים נהגו אחר הרמ"א, בכגון זה כייפין לאשכנזים שינהגו כמו הספרדים, משום בל תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות. והסביר בבינת אדם, משום דא"י אתריה דהרמב"ם והש"ע, והרי אף בחו"ל צווחין ככרוכיא על מיעור הסירכות, ומי יתן שיוכלו לבטל המנהג הרע הזה, וא"כ איך יעלה על הדעת לנהוג קולא זאת בא"י. ומן הראוי שכל החכמים יתקבצו לגדור גדר לבל ישמע עוד כזאת, ולהתרות בשוחטים ע"ז, ואם לא ישמעו יצוו לרודפם ולהבדילם מקהל ה' עד שיקבלו. ותע"ב. ע"כ. אתה הראת לדעת כמה החמירו גדולי ישראל בזה והגדילו המדורה לרדוף את השוחטים המקילים בזה שמאכילים טרפות לישראל. והן עתה מה נדבר ומה נצטדק כי אין פוצה פה ומצפצף נגד המקילים בזה, עד שמרעה אל רעה יצאו להתיר מיעור ומשמוש בכח גדול ויד חזקה, וקילוף בצפורן, וכבר כ' הגאון תורת יקותיאל (סי' לט סק"ו), כי עתה רבתה המספחת להסיר הסירכות שלא כדת של תורה, וכל אחד מהשוחטים תולה קלקלתו ברבותיו, ותמה אני מאד על חכמי הדור, מדוע שרים עצרו במלין, ובפרט באיסורא דאורייתא, ולפע"ד הם מאכילים טרפות לישראל, וצריך להתרחק אף מהכלים שלהם, שלא היקל רמ"א אלא בנימוח ע"י משמוש בנחת וכו'. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' חיים מוואלוזין בשו"ת חוט המשולש (סי' כ), כי הן עתה פשתה המספחת שמקלפין הסירכא מעל הריאה בצפורן עזה, אשר ההיתר פורח באויר, באין אפי' מקל להסתמך עליו. ע"ש. וע"ע בדרכי תשובה (סי' לט ס"ק תמז). והנה ידוע מ"ש בתשובה מאהבה ח"ג (סי' שכ) בשם רבינו הגאון מהר"י לנדא זצ"ל, בעל נודע ביהודה, כי הנה ברוב השלחן ערוך דעת מרן המחבר להקל, והרמ"א מן המחמירים, ולענין מיעור ומשמוש בסירכות הריאה מוחלפת השיטה, מרן המחבר מחמיר, והרמ"א מיקל, והלואי שהיו חכמי ישראל מסכימים להיפך, (כלומר:

שיסכימו לפסוק בכל מקום כד' מרן המחבר). כי רבו המכשולים בעוה"ר ע"י קולא זו, מה שאין כן בכל הקולות שזכר מרן המחבר הש"ע, אלא שכבר קבלנו הוראות הרמ"א. ע"כ. ובאמת שהיה מן הדין שעכ"פ בא"י שמרן הב"י הוא מרא דאתרא, וגם האשכנזים בדורות הקודמים נהגו בזה כדבריו, כמ"ש השל"ה הנ"ל, להמשיך גם בדורות אלו באיסור זה למנוע מיעוץ ומשמוש, ומכ"ש קילוף בצפורן וכיו"ב. ואפילו בעיר שרוב תושביה כיום אשכנזים, כל שתושביה נהגו מתחלה להחמיר, קמא קמא דמטי להו מארצות אשכנז עליו לנהוג כמנהג א"י, וכמ"ש מרן בשו"ת אבקת רוכל (סי' ריב), שער שבאו לדור בה ספרדים ואשכנזים, והספרדים היו מרובים על האשכנזים, והיה על האשכנזים לנהוג כמנהג הספרדים בין להקל בין להחמיר, מאחר שאין דעתם לחזור, וכן עשו, הגם שאח"כ נתרבו האשכנזים על הספרדים, צריכים האשכנזים לנהוג כמנהג הספרדים גם להקל, לפי שהאשכנזים הראשונים בטלו לגבי הספרדים אשר קדמו להם, והוו להו כאילו כולו ספרדים, והאשכנזים הבאים אח"כ בטלים לגביהו, ועפ"ז נתבאר דפשיטא יותר מכביעתא בכותחא שהאשכנזים שבנ"ד רשאים לאכול מבדיקת הספרדים בעיר ההיא, ולא עוד אלא שאם באו להחמיר על עצמם אינם רשאים, מפני הלעז ומפני המחלוקת. ע"כ. הן אמת שמרן עצמו בשו"ת אבקת רוכל (סי' לב), פסק, אודות עיר אחת שיש בה קהלות שנוהגים כדברי הרמב"ם בקולותיו ובחומרותיו דור אחר דור, ורבו הקהלות באותה העיר שנוהגים כהרא"ש זולתו, שאין הרוב יכולים לכופ המיעוט שנוהגים כהרמב"ם לנהוג כמותם, ומי הוא זה אשר ערב אל לבו לגשת לכופ בזה, והרי בעירובין (ו:): אמרו אי כב"ש בקוליהון ובחומריהון, וכ"ש הרמב"ם גדול הפוסקים שכל קהלות א"י וערביסתאן והמערב נוהגים על פיו וקבלוהו עליהם לרבן, הנוהגים כמוהו בכל דבר למה יכפום לזוז מדבריו, ומה גם אם אבותיהם נהגו כמוהו, שבודאי אין לבניהם לנטות ימין ושמאל. וליכא משום לא תתגודדו, הואיל וכל קהל נוהג כמנהגו הראשון, והו"ל כב"ב"ד בעיר אחת, דליכא בהכי לא תתגודדו, דקי"ל כרבא וס"ל הכי ביבמות (יד). [אך הרמב"ם בפ"ב מה' ע"ז הי"ד לא פסק כן. וע' בכ"מ שם. ובכפות תמרים סוכה מד ואכמ"ל]. עכת"ד. וצ"ל שהנוהגים כד' הרמב"ם היו ג"כ מרובים, אלא שנתמעטו אח"כ מפני שבאו לשם (בבת אחת) קהלות הנוהגים כדעת הרא"ש, ולכן אין לקהל הותיק לבטל מנהגם שנהגו מקדמת דנא לפסוק כד' הרמב"ם. וע' בשו"ת דבר משה תאומים (סי' לח), בתשובת הרה"ג מהר"ש העליר, מטבריא, שכתב, ומה שיש טוענים שכיון שיש פוסקים המתירים לצייר בארון הקודש דמות אריה וצבי וכיו"ב, וכן נהגו בכמה מקומות בחו"ל, והואיל וקהלות האשכנזים בעה"ק צפת יש להם ב"ד בפני עצמם, והם רבים יותר מקהלות הספרדים, אינם חייבים ללכת אחר מנהג הספרדים שנהגו להחמיר בזה, אלא יכולים לנהוג כקולותיהם וכחומרותיהם שנהגו בהם במדינתם בחו"ל, ואין בזה משום לא תתגודדו, ולא משום אל ישנה אדם מפני המחלוקת, אולם הנה בשו"ת אבקת רוכל (סי' ריב) מבואר, שאע"פ שקהל האשכנזים מרובים על הספרדים, בטלים הם בכל מנהגם לספרדים, כיון שלא באו אלא מעט מעט, וקמא קמא בטל וכו'. אמנם באבקת רוכל (סי' לב) מוכח שיש לחלק בזה דה"מ כשקהל האשכנזים מעורב יחד עם הספרדים, משא"כ כשהם מחולקים לגמרי, ויש להם ב"ד בפני עצמן, אולם חילוק זה שייך דוקא כשבאו קהל גדול ביחד, משא"כ כשבאו ונתלקטו אחד אחד, אפי' נתרבו ונעשו קהל בפ"ע, יש להם לנהוג כמנהג הספרדים לכל דבר ע"ש. ומבואר בתשו' הגאון ר' בנימין מרדכי נבון, בעל שו"ת בני

בנימין, שפעה"ק ירושלים התושבים הותיקים היו רק מקהלות ספרד, ורק מזמן הרב המופלא ר' מנחם מנדל תלמיד הגר"א התחילו לבוא מעט מעט מאחב"י האשכנזים, עד שנעשה קהל גדול בפ"ע, ואפ"ה כי יהיה להם דבר למשפט באים לפני ב"ד הספרדים, ורק מזה כשתי שנים שפרצה מחלוקת והושיבו ב"ד בפ"ע מעדות האשכנזים, ולפיכך יש להם לנהוג כמנהג הספרדים. ע"ש. (והובא לעיל ביתר אריכות בחאו"ח סי' לז אות ד. ע"ש). ומה מאד תמיהני על הגרא"י קוק ז"ל באגרות ראה (סי' תריא) שכי' שיש להזהיר ולהודיע לבל יקנו האשכנזים בא"י בשר משחיטת הספרדים, מפני חילוקי ההוראות, ושאין זה דבר חדש, שכשם שבכ"מ בחו"ל שהספרדים שרויים עם האשכנזים המקילים, מחולקים מטעם זה, הוא הדין כאן ג"כ באה"ק, וכן היה המנהג בירושלים, אלא שבאו יחידים לפרוץ גדר ועמדתי כנגדם, ואין בזה נגד אחדות האומה ודרכי שלום, כי הכל יודעים שכל אחד חייב להזהר במנהג אבותיו, משום אל תטוש תורת אמך. ע"כ. (וראה באגרות ראה הנד"מ בח"ב סי' תקסה ותקסח). וכנראה שנעלם מעיניו הבדולח תשו' מרן אבקת רוכל סי' ריב הנ"ל, וד' האחרונים ז"ל. ומה שהביא שנהגו כיו"ב בחו"ל, לא שמיה מתיא, דהתם כשבאו קהל גדול בב"א, שאז יש לכל עדה לנהוג כמנהג אבותיה, דהיינו הספרדים כדעת מרן, והאשכנזים כד' הרמ"א. וכמ"ש ג"כ בשו"ת דברי מלכיאל חלק ה (סי' ק וסי' רמט). משא"כ כאן בא"י שהיישוב הותיק היה מהספרדים, על האשכנזים לנהוג כד' הרמב"ם ומר"ן, וכמ"ש בשו"ת הלק"ט (בקונט' הגיטין סי' ו), שהגאון מהר"ם בן חביב, אב"ד ירושלים, היה נוהג לכתוב בגיטי האשכנזים כמנהג הספרדים, הואיל והם נמשכים אחרינו גם לענין דיני טרפיות. ע"ש. וידוע שעד עתה המנהג בירושלים לכתוב בטופסי הגיטין האשכנזים כמנהג הספרדים. שכן הנהיגו גאוני ירושלים וה"ט כמ"ש"כ לעיל. והרה"ג ר' אהרן מענדל הכהן, אב"ד קהיר, בשו"ת יד רא"ם (חיו"ד סי' א), הביא מי שהסתמך על ס' תוספות ירושלים (סי' לג) שהרהיב עוז בנפשו לחלוק ע"ד האבקת רוכל סי' ריב הנ"ל, וכתב עליו בצדק, דמאי גובריה של בעל תוס' ירושלים לצאת נגד מרן ז"ל. וגם הוא הרחיב הדיבור נגד המנהג שממעכים הסירכות, וקרא תגר על זה. ע"ש. ואיך שיהיה בודאי שהמנהג הרע שהונהג פעה"ק ירושלים פלטרין של מלך, ואתרא דהרמב"ם ומרן, להכשיר על ידי מיעור ומשמוש, ויותר על כן ע"י קילוף בצפורן חדה וכיו"ב, הוא מנהג שנעשה שלא ברצון חכמים, נגד רצון ה' ונגד יראיו, ולמרות עיני כבודו של מרן הקדוש מרא דאתרין, וכבר התמרמרו ע"ז גאוני ירושלים, ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם להתיצב לפני חשוכים. וע' בשו"ת ישמח לב גאגין (בחאה"ע סי' ד, דף ז ע"א), שהביא דברי מרן האבקת רוכל הנ"ל, וכתב, שלפ"ז הואיל ובעה"ק ירושלים ת"ו אנו המרובים באוכלוסים על כל אחינו בני אשכנז הדרים כאן, חדשים גם ישנים, וקמא קמא נעשו כמונו, עליהם לפסוק כד' מרן בדיני שחיטה וטרפות, וכן מנהגינו מימות עולם, אך כעת באו איזה רבנים אשכנזים והורו היתר לעצמם לפסוק כמנהגם בחו"ל היפך פסקי מרן הקדוש מרא דארעא דישראל, ומחומרות כל שהוא באו לידי קולות נוראות, ובפרט במיעור הסירכות אשר צווח מרן הש"ע דהוו כמאכילי טרפות לישראל ח"ו, ולא שתו לבם גם לזאת, באמרם שכן נהגו בחו"ל, ומה יענו על עוברם מידי יום ביומו על פסקי מרן הש"ע אשר פשטו הוראותיו בכל ערי אה"ק וגלילותיה, ובתשו' אבק"ר מבואר שאפילו להחמיר אינם רשאים בכה"ג מפני הלעז והמחלוקת, ומכ"ש שבאו עתה גם להקל שלא כרצונו וכרצון יראיו, וכמה מחלוקות נולדו על ידי זה. ברם זכור לטוב

הגאון ר' מאיר אוירבך, מח"ס אמרי בינה, אשר צווח על זה בתוקף כאיש ספרדי, והן בעון לא נשמעו דבריו, ולכן היה שומר עצמו מאד שלא לאכול אלא מבשר שלא נפל בו ספק אליבא דמרן ז"ל. וכן נוהגים כמה רבנים ויחידים וכו'. ע"ש. גם הגאון החסיד ר' יוסף נסים בורלא, ראב"ד בירושלים בימים ההם, בשו"ת וישב יוסף (בדרוש ה' לשבת תשובה דכ"ז סע"ד), כ' מרורות ע"ז: כי עינינו רואות וכלות כל היום בענין אכילת הבשר, שזה כמה פעמים נתפרסמו מודעות על ידינו וכרזא קרי בחיל, שאף אחד מהספרדים לא יקח בשר מאחינו האשכנזים, מפני שאנו קבלנו הוראות מרן הש"ע, שהורה שכל המיקל במיעוץ ומשמוש בסירכות הריאה כאילו מאכיל טרפות לישראל, ורק הרמ"א התיר לדידהו בזה, אולם אנו איכה נוכל לעבור ע"ד מרן הש"ע בידים לאכול מילתא דאיסורא, כאילו אוכל טריפה ח"ו. וידוע מ"ש החיד"א בשם הגדולים שהעושה כקולת הרמ"א נגד מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו, צריך כפרה ותשובה ע"ז. (ועוד האריך להתמרמר ע"ז בדברים היוצאים מלב טהור). ע"ש. והגאון הראש"ל יש"א ברכה בשו"ת שמחה לאיש (חאו"ח סי' ג) בד"ה הראת לדעת, ג"כ קרא תגר על איזה יחידים מן הספרדים שאוכלים מבשר שחיטת האשכנזים שנוהגים נגד חומרות מרן שקבלנו הוראותיו. ע"ש. אשר על כן כל אשר נגע אלהים בלבו צריך להזהר בדבר מאד לבל ישל באיסור טרפות לד' מרן ז"ל, ומצוה רבה וחובה קדושה על התלמידי חכמים הספרדים שבדור לעורר את העם על כך בדרשותיהם, ולהודיעם לבל יאכלו בשר שאין עליו חותמת חלק או גלאט. כי גם השרידים אשר ה' קורא מאחינו האשכנזים נזהרים מאד בזה, וכ"ש לדידן. וכ"כ בכף החיים יו"ד (סימן לט ס"ק רכא רכב). וע"ש. וכבר דרשתי ברבים ע"ז בס"ד, ודברי עשו פירות, וכיום יש הרבה מהחברים המקשיבים לקולי שנזהרים בזה, ה' יזכנו להחזיר עטרה ליושנה, ומלאה הארץ דעה את ה'.

ב. ניהדר אנפין לנ"ד, כי הנה בשו"ת דבר שמואל אבוהב (סי' שכ) נשאל, אודות ספרדים שהולכים לערי אשכנז, אם יכולים לאכול משחיטתן, או מאחר שהספרדים מחמירים יותר בבדיקת הריאה יש להם להחמיר כחומרי מקום שיצאו משם. והשיב, שאם ידע האורח שנמצאת ריעותא באותה בהמה, יש לו להמנע מאכילתה, מבלי שירגישו בטעם חומרתו, אלא יתלה המניעה בסיבה אחרת. ומעשים בכל יום בכמה תמימי דרך ההולכים בתורת ה' שנמנעים ממאכלות ומשקים שנוהגים בהם איסור, מבלתי הודע סיבת מניעתם. אבל בסתם בשר כשר הנאכל באותן מקומות נראה פשוט שאין להחמיר מספק פן נמצאת ריעותא באותה בהמה, כיון שעיקר בדיקת הריאה מדרבנן, ואם בא כלב או גוי ונטלה והלך לו הבהמה מותרת, ואין חוששים לומר שמא נקובה או סרוכה היתה. וכמו שפסק מרן בש"ע (סי' לט ס"ב). וכ"ש היכא דאיכא ספק ספיקא, שמא לא היתה ריעותא, ושמא הלכה כד' המכשירים. עכת"ד. וכ"כ בשאילתות שבסוף ס' מעשה רב (סי' פ) שבדרך או באכסניא אין לחקור בדבר הסירכות, משום דהו"ל כניטלה הריאה. ע"כ. ולכאורה יש להקשות ממ"ש בפסחים (ד) המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או לא, למאי נפקא מינה, לישייליה, לא צריכה דליתיה להאי דלשיליה. וכו' הר"ן, כלומר, דאי איתיה למשכיר קמן לא סמכינן אחזקה, דכל היכא דאפשר לברורי מילתא מבררין. ע"כ. וא"כ ה"נ הגם דקי"ל (חולין ט) בהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה, מ"מ כל שאפשר לברר הדבר ע"י שאלה, אין לנו לסמוך על חזקה. ולא דמי לניטלה

הריאה שא"א לברר. ועלה במחשבה לפני לחלק בין חזקת בדוק, שהחזקה באה ע"י מעשה, ולכך צריך לברר, לבין חזקת כשרות שהיא חזקה בתולדה, שרוב בהמות בחזקת כשרות, ואין החזקה תלויה במעשה, מש"ה א"צ לשאול ולברר. וכיו"ב (בבכורות כ) רבינא אמר כי אזלינן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי במעשה לא. ושו"ר להבית חדש א"ח (סי' תלז), שהביא קו' מרן הב"י, דאמאי גבי חזקת בדוק צריך לברר ע"י שאלה, ומאי שנא מבהמה דאיתא קמן ואפ"ה לא בדקינן לה בשאר טרפות אלא מוקמינן לה אחזקתה. ותירץ הב"ח, דשאני חזקת כשרות דבהמה דממילא היא, אבל בית בדוק תלוי במעשה הבדיקה של בעה"ב ושמא ע"י איזו סיבה לא בדקו, לפיכך בעי למשייליה. ע"ש. ומרן הב"י שם תירץ, דבהמה קיימא בחזקת כשרות משנולדה, אבל הבית בכל השנה עומד בחזקת שאינו בדוק. והסביר המג"א בכונת הב"י, דבהמה לא היה חזקת טרפות מעולם, אבל הכא כל השנה היה הבית בחזקת חמץ, ובחזקת בדוק אתה בא להוציאו מחזקתו מש"ה לא סמכינן לכתחלה ע"ז בלא שאלה. והוי דומיא דקי"ל בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה. ע"כ. ולפ"ז ניחא מ"ש הגאונים, דאע"ג דרוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, מ"מ אם הוא לפנינו צריך לבדקו אם מומחה הוא אם לאו, ולשאלו אם נתעלף. (והובאו דבריהם בהרא"ש פ"ק דחולין סי' ה, ובהר"ן שם יא:). וכן פסקו הטוש"ע יו"ד (סי' א). ע"ש. והיינו משום דהרוב הזה בא ע"י מעשה, או משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. וכ"כ בביאורי הגר"א א"ח (סי' תלז) להשוות דין בדיקת השוחט, לההיא דחזקת בדוק, דבעי למשייליה. וה"נ הכא שפיר מדמינן ליה לניטלה הריאה, וא"צ שאלה, מאחר דנשחטה הותרה, וגם ל"ד לבדיקת הריאה כשהיא לפנינו דשכיח בה טרפות, אבל כאן לאחר שנבדקה והוכשרה, הו"ל כשאר טרפות דעלמא שא"צ בדיקה. ובהגהות מהר"ל א"ח (סי' תלז), כתב לתרץ קו' הב"י הנ"ל, דשאני גבי בהמה דאיכא רובא וחזקה, דבהמה בחזקת כשרה, וגם רוב בהמות כשרות הן, לפיכך א"צ בדיקה בכולהו טרפות, אבל גבי חזקת בדוק, דליכא אלא חזקה הבאה מכח רובא, שרוב העולם בודקין, אבל חזקה ליכא, מש"ה צריך לברר. ע"כ. וליתא, שהרי כ' התוס' חולין (יא) ד"ה איתא מפרה אדומה, דאף דפרה בת שתי שנים ליכא למימר דה"ט משום דאוקי אחזקה שאינה טרפה, דטרפה אינה חיה י"ב חודש, דכל חזקה שלא נתבררה ולא נודעה אפילו שעה אחת לא אזלינן בתרה. ע"כ. נמצא דליכא חזקה גבי בהמה. וגם להרא"ש והר"ן שם ליכא אלא חזקה הבאה מכח רובא שרוב בהמות בחזקת כשרות. וע' בב"י יו"ד (סי' פא). ע"ש. ובנמקי יוסף (פסחים ד) כ', דליתיה קמן דלישייליה, יש למדין מכאן שאין סומכים על חזקה היכא דאפשר לברורי, כגון ראה אחד ששחט והוא לפנינו, והריטב"א כתב, שלפי מה שכתבנו בפ"ק דחולין (ג:) דשפיר סמכינן אחזקה, ואפילו איתיה קמן א"צ לברר, י"ל שאין כל החזקות שוות. וכן האמת. ע"כ. ובב"י יו"ד (סימן א) כ' בשם רבינו ירוחם שכן דעת ר"י שא"צ לברר. ובתפארת יעקב (חולין ג:) כ' שכן ד' התוס' שם. וע' ריטב"א שם. וע' בעה"ש (א"ח סימן ח' וסימן תלז, ויו"ד סימן א סק"ג). ע"ש. ובלא"ה י"ל עוד ע"פ מ"ש הרב המגיד (פ"ב מה' חו"מ ה"י), והב"י (ר"ס תלט), דאע"ג דבעלמא קי"ל ספקא דרבנן לקולא, בבדיק' חמץ החמירו חכמים יותר, אף על פי שביטל, שכיון שבדיקת חמץ תחילתה על הספק נתקנה החמירו בספקו יותר משאר ספיקות של דבריהם. ע"ש. וא"כ י"ל דה"נ החמירו דהיכא דאיתיה קמן מבעי לשייליה. משא"כ בנ"ד. ועכ"פ נראה דבנ"ד שכבר נבדקה

והוכשרה ע"י מומחים והובאה לביתו של אדם המוחזק בכשרות, א"צ לברר יותר, מטעם ספק ספיקא, דשמה לא היתה כאן שום סירכא, ושמה הלכה כד' המכשירים. וכמ"ש הרב דבר שמואל הנ"ל. [וגם בזה"ז שנהגו קולא יתרה לקלוף הסירכא מעל הריאה ולבדוק ע"י פושרים, יש ס"ס הנ"ל, וכמבואר בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' לט), שכל, מריש הוה קשיא לי ממנהג השוחטים בכל התפוצות לקלוף הסירכה ולבדוק ע"י פושרים, וכבר צווחו קמאי דקמאי, ולא שקטה ולא נחה דעתי, עד שהגיעני ס' פרי תבואה לידי"נ גאון ישראל רא"ז מרגליות מבראד וראיתי בתשו' הגאון מהר"ר סענדר שור להקל בזה, ואז נחה דעתי, כי דבריו דא"ח וכו'. ע"ש. וע"ע בערוך השלחן (ס"ס לט). ובדרכי תשובה (ס"ק תמצז). ע"ש] והן אמת שמצאנו להרשב"א בחי' לחולין (נג): בד"ה כי פליגי, שכ' וז"ל: ושמה י"ל דלא שרי ספק ספיקא, אלא היכא דלא אפשר לעמוד על בוריו של דבר, אם אסור הוא אם לאו, אבל במקום שאפשר לעמוד על בוריו של דבר בודקין. ע"כ. נמצא דאף בס"ס ס"ל שצריך לברר. אם לא שאמר דשאני התם גבי ספק דרוסה שנולדה הריעותא מחיים, שאז בהמה בחזקת איסור עומדת. וכמ"ש התוס' יבמות (ל: ד"ה אשה. וע' תוס' ביצה (כה) ד"ה בחזקת. ובד' הרמ"א בהגה יו"ד (סי' נ ס"א). ובשב שמעתתא (ש"ה פ"ו ופ"ז). ובשו"ת בנין עולם (חיו"ד סי' יא). ובשאר אחרונים. ואכמ"ל. וע' בש"ך (סימן קי כללי ס"ס אות לה), ופמ"ג שם. ומצאתי בשער המלך (הל' מקואות בכללי' כלל ג), שהוכיח במישור מד' הסמ"ג ובעל התרומה והמרדכי (פ"ב דשבועות) דס"ל דשפיר סמכינן על ס"ס אפילו במקום שאפשר להתברר. ושכן דעת הרשב"א עצמו בס' תורת הבית, וכ"פ בשו"ת הרשב"א (סימן תא). ושדברי הרשב"א בחולין נג: אינם אלא בספק דרוסה וכיו"ב משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. ושכ"פ הפרי חדש להלכה. וכן עיקר. ע"כ. ומה גם דבנ"ד פעמים רבות שגם הבעה"ב לא ידע מטיב כשרות הבשר אם הוא חלק (גלאט) או לא, עד שיברר אצל בעל האיטליז. ויש בזה משום כבוד הבריות אם ימנע מלאכול שם. וגם במקרים רבים חשש איבה ומחלוקת. ומש"ה שפיר סמכינן על הס"ס הנ"ל להקל. ומכללן של דברים אנו למדים שאין לחוש ג"כ משום פליטת הכלים, שהרי קי"ל (בסימן קכב ס"ז) שכשם שסתם כלי גוים אינם בני יומן, כך סתם כלים של ישראל אינם בני יומן. ואמנם ראיתי בשו"ת באר שבע (סי' ל) שכ', שיש חילוק גדול בין סתם כלים שלנו לסתם כלי עכו"ם, דבכלים שלנו אם בעל הכלי לפנינו צריך לשאול את פיו אם הוא בן יומו, דכל היכא דאפשר לברר ע"י שאלה מבררין, כדאמרין בפסחים (ד) למאי נ"מ לישיליה, אלמא דלא סמכינן אחזקה כשאפשר לברר, וכ"כ הפוסקים לענין אם השוחט בפנינו שאסור לאכול משחיטתו עד שנבדוק אותו. משא"כ בכלי עכו"ם אפילו העכו"ם לפנינו א"צ לשאול, שהרי אינו נאמן כלל, ודבריו לא מעלין ולא מורידין. ע"כ. אולם באמת לפמ"ש התוס' ע"ז (לח: דה"ט דסתם כלים אינם בני יומן, משום דאיכא ס"ס, ספק נשתמשו בו היום או אתמול, ואפילו נשתמשו בו היום שמה נשתמשו בו בדבר שהוא פוגם בעין, או בדבר שאינו נותן טעם. ע"כ. וכ"כ הר"ן שם. ובאיסור והיתר (כלל לג דין י). וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סי' כח). ובשו"ת הרשב"ץ ח"א (סי' פט). ע"ש. והואיל ונתבאר בדברינו לעיל דבס"ס א"צ לברר כלל, ולא דמי לחזקת בדוק, לפ"ז א"צ לשאול כלל אם הכלי בן יומו. וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סי' רצו), שנשאל אודות מה שהחמירו קצת חכמים שלא לאכול משחיטת אחד מן השוחטים דמתא מפני שיצאה טרפה מתחת ידו, וכשמזמין אותם אחד מבעלי בתים חוששים אפ"י לגיעולי הכלים, והשיב, שאין לחוש לזה

כלל, כיון שרוב טבחי העיר כשרים, וסתם כלים אינם בני יומן, והו"ל נטל"פ וכו'. ועוד שהרי י"ל בזה לא ישנה אדם מפני המחלוקת. ע"ש. וכן ראיתי להכנה"ג (בהגה"ט אות יג) שהביא דברי הבאר שבע הנ"ל, וכו' שמדברי הרדב"ז הנ"ל מוכח להדיא שא"צ לשאול את פיו. ושכן הסכים הרב משא מלך (ח"ז חקירה י) שא"צ לשאלו. ע"ש. וע' בפר"ח (סי' תצו ס"ק כג - כד) ע"ש. והן אמת דהפר"ח (סימן קכב סק"ו) הביא דברי הבאר שבע הנ"ל להלכה, וזה כסותר דברי עצמו שסובר דבס"ס א"צ לברר. וכו"ל. (וע' ערך השלחן יו"ד (שם ס"ק יד). ודו"ק). וע' בשו"ת בעי חיי (חיו"ד סי' ח) שכ' להתיר הכלים של המקילים במיעוץ ומשמוש להנהיגים להחמיר כשהזמנו לבית המקילים. ע"ש. וע' בגילוי דעת למהרש"ם (בפתיחה לה' טריפות אות מו). ע"ש. וע' בשו"ת אהל יוסף (חיו"ד סי' ט) שכ' בפשיטות להקל בכלים. (ויובא להלן בסמוך). וכ"כ בשו"ת יש מאין (חיו"ד סי' ח). ע"ש. (וע"ע בשו"ת שערי דעה ח"א ס"ס עג). וכן עיקר. ודו"ק.

ג. ועינא דשפיר חזי בשו"ת דבר משה ח"א (חיו"ד סי' לד) שנשאל בדבר הבחורים הבאים לשם מעיר קורפו ללמוד תורה, ובעיר קורפו נהגו שלא לאכול בשר בנפיחה, ושם נהגו היתר, אם רשאים להקל אף על פי שדעתם לחזור לעירם, והשיב, שאע"פ שלכאורה נראה שצריכים לנהוג כחומרי מקום שיצאו משם, מ"מ יש להקל, ש"ל שלא נהגו מעיקרא איסור אלא במקומם, תדע שהרי עינינו הרואות שהסוחרים הבאים מהתם להכא אוכלים בשר כאות נפשם ואין פוצה פה ומצפץ וכו', וע"כ דמעיקרא כך קבלו עליהם שאם יצאו מעירם יוכלו לאכול בשר בנפיחה. עכת"ד. ובא רעהו וחקרו הוא הגאון מהר"י מולכו בשו"ת אהל יוסף (חיו"ד סי' ט), והעלה דלא תלין בהכי להקל, ופוק חזי ששלוחי א"י הבאים לכאן נזהרים שלא לאכול בשר בנפיחה, ומטריחים לבעל האכסניא שלהם לשחוט להם בן עוף. ומכל מקום הכלים מותרים, דסתם כלים אינם בני יומן. (וע"ע שם סי' י יא). ע"ש. ונראה שכל זה מיירי באופן שידוע שהיתה איזו ריעותא בבהמה, משא"כ בסתם אין להחמיר, מטעם דאיכא ספק ספיקא להקל, וכמ"ש הדבר שמואל הנ"ל. וע"ע להגאון שואל ומשיב קמא (ח"ב סי' ק), שנשאל מאת רב אחד שנהג זה כמה שנים שלא לאכול מבשר בהמה שיש בה סירכא, וכעת התחיל לנסוע אל רבו החסיד, וצריך לאכול אצל בעה"ב, וקשה לו לשאול אם אוכלים מבשר סירכא, ושאל אם יש לו התרה, והשיב, שמכיון שבשבת ויו"ט מיהא יש מצוה לאכול בשר, יש לפתוח לו בחרטה, שכיון שאין לו מקום אחר לאכול אדעתא דמצוה לא קיבל, ושכ"כ כיו"ב בשו"ת בית יעקב. ע"ש. ולפי האמור הרי בלא"ה יש ס"ס להקל, שמא לא היתה סירכא בבהמה זאת, ושמא הלכה כד' המכשירים, וא"כ אפילו התרה א"צ. ונראה דלרווחא דמילתא כ' כן. וכן משמע מלשונו שם. וע"ע בארץ חיים (סי' קיט ס"ז) ובשו"ת יש מאין ח"א (חיו"ד סי' ח). וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי מהדורא בתרא (סי' רמג) מ"ש ע"פ השו"מ. ע"ש. וגם הלום ראיתי בשו"ת מילי דעזרא (חיו"ד סי' יח) שכ', כשהלכתי לעי"ת בירות, שמעתי שנהגו להקל לאכול בשר ע"י מיעוץ ומשמוש, חששתי לעצמי ולא אכלתי שם מבשר בהמה, כי אנו בדין פה דמשק נהגנו להחמיר בזה, ובפרט דאנו בדין אזלין בתר הוראות מרן הקדוש דס"ל שכל האוכל בשר ע"י מיעוץ ומשמוש הרי הוא כאילו אוכל טריפות ח"ו. והייתי תמה על שלוחי א"י שהולכים לעיירות אלו ואוכלים בשר ואינם חוששים לחומרי מקום שיצאו משם, ושו"ר שיש סמך להתיר מפני שיש ספק ספיקא להקל, דשמא לא היה

היום במקולין בשר שהותר ע"י מיעוך ומשמוש, ושמה עכ"פ בהמה זו הותרה בלי מיעוך ומשמוש, ושמה הלכה כד' המכשירים. ובג' ספקות שרינן אפילו לכתחלה אף לדעת הרא"ם דס"ל שאין עושים ספק ספיקא בידים. ושו"ר כן בארץ חיים סי' קיט. ע"כ. ולכא' יש לפקפק על מ"ש בספק הא': דשמה לא היה היום במקולין בשר שהותר ע"י מיעוך ומשמוש, דהויא מילתא דלא שכיחא שכל בשר הבהמות שנשחטו היום במקולין יצא חלק בלי סירכות. ומבואר בתוס' (כתובות ט) ד"ה אי, ובהר"ן שם, שאין לעשות ספק במילתא דלא שכיחא, ואינו מצטרף לס"ס. וכ"כ הש"ך יו"ד (בסי' נג ס"ק יג, ובסי' קי כללי ס"ס ס"ק לג). ובפר"ח (סי' קי בכללי ס"ס אות ז). ע"ש. והן אמת כי בס' הרוקח (סי' שטו) כ' להתיר לאשת כהן מעוברת ליכנס לאהל המת משום ס"ס, שמא העובר נקבה, ואת"ל זכר שמא נפל הוא. אלמא דמיעוט נפלים מצטרף לס"ס. ויש לחלק בין מיעוט נפלים דהו"ל מיעוט המצוי, כמ"ש התוס' (יבמות לו:): ד"ה הא, לשאר מיעוט שאינו מצוי. וע' בכנה"ג יו"ד (סי' שעא) שכ' בשם מהר"ר עזריה יהושע, שיש להזהיר לאשת כהן מעוברת מלהכנס לאהל המת, וראיה מס' הרוקח הנ"ל, ותמה עליו הכנה"ג, שהרי הרוקח מתיר מטעם ס"ס, והוא מביא ראיה ממנו לאסור. ע"ש. ולפ"ז י"ל דס"ל למהרע"י דהתוס' והר"ן הנ"ל פליגי על הרוקח בפרט זה, וס"ל דל"מ ס"ס אלא כששני הספקות שוים, שקולים ויבאו שניהם, הלא"ה ל"מ, וכל ראיתו מהרוקח היא דשייך טומאה בעובר, ושלא כסברת הכנה"ג שם. וע' במג"א (סימן שמג סק"ב) ובברכ"י ומחב"ר שם. וע"ע בס' אבני מלואים אה"ע (סי' פב סק"א). ובשו"ת אהל יצחק חסיד (חיו"ד סימן לב). ובשו"ת בנין ציון החדשות (סימן צו). ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (חיו"ד סי' שנד). ואכמ"ל. ומרן הכ"מ (רפ"ט מה' איסורי ביאה) כ' להק' בדין כתמים, דהא הוי ס"ס, שמא אינו מגופה ושמה מן הצדדים, והעיר הט"ז (ר"ס קצ) שהספק השני אינו נחשב ספק כלל, שרוב דמים היוצאים מן האשה מן המקור הם באים. ע"ש. ומשמע דס"ל למרן דספק שאינו שקול מצטרף לס"ס, וה"ז סותר למ"ש בכ"מ (ספ"ט מה' טומאת מת), דהא דאין ידוע אם הפילה דבר המטמא לא חשיב ס"ס, משום דרוב מפילות דבר המטמא הן מפילות. ע"ש. ומוכח שספק שאינו שקול אינו מצטרף לס"ס. וי"ל. ועי' בשו"ת הריב"ש (סי' שעב). ובשו"ת אמרי אש (חיו"ד סי' עד). ובשו"ת ברית אברהם (חיו"ד סי' נג אות ז). ובס' בית מאיר אה"ע (בתשו' סי' יג). ע"ש. וע' בשו"ת חקרי לב ח"א מיו"ד (סי' קכו) מה שהאריך בד"ז אם ספק שאינו שקול מצטרף לס"ס. ע"ש"ב. ובאמת שבעיקר ד' הרא"ם שאין עושים ס"ס בידים, רבים לוחמים, וס"ל דעבדינן ס"ס בידים, וכמ"ש הכנה"ג אה"ע (סי' סח הגה"ט אות כז) בשם כמה אחרונים. וכן מתבאר בחי' הרמב"ן (יבמות כד) ובאוצר הפוסקים (סי' ו ס"א סק"ח). וע' בפר"ח (בכללי ס"ס אות ד) שהשיג ע"ד הרא"ם, שאין זה מחוור, דבכל דוכתא מקילינן בספקא בדרבנן ובס"ס בדאורייתא אף לכתחלה. וכן מבואר בתשו' הרשב"א (סי' תצז). וזה ברור. ע"כ. וע"ע בשו"ת חקרי לב ח"א מיו"ד (סי' קלא). ובשו"ת מצות כהונה (סי' מד), ובשו"ת שם משמעון מנשה (דנ"ח ע"ב). ובזבחי צדק (סי' ס"ק קמט) ואכמ"ל. ועכ"פ בכה"ג דנ"ד תסגי לן להקל ע"פ ס"ס, שמא בשר בהמה הלזה חלק, ואת"ל שהיה שם סירכא שהוסרה ע"י מיעוך ומשמוש, שמא הלכה כדעת המכשירים. והגם שענינו הרואות שמתוך הרבה בהמות הנשחטות יוצא מעט מאד מהם חלק, הנה כבר כ' הפר"ח (סי' לט סק"ג), דאע"ג דהאידינא ברוב המקומות שכיחי טרפות יותר מכשרות, ה"ט דמילתא משום שאנו מחמירים הרבה חומרות שאינם מעיקר דין התלמוד, וה"נ

איכא מילי טובא דמכשרינן להו ע"י בדיקה ואנן לא בקיאינן בבדיקה ומטרפינן להו, ומשום הכי היכא שנאבדה הריאה ודאי דאזלינן בתר רובא, דמעיקר הדין כשרות הן. ע"כ. וכ"כ בשו"ת בשאגת אריה (סימן טו), דהא דשכיחי האידנא טריפות כמו כשרות, הכל הוא מחמת חומרות האחרונים שהחמירו חומרות הרבה בבדיקת הריאה, ובאמת שהרבה אחרונים צווחו ככרוכיא על שמאבדין ממון ישראל בחנם, אלא שכבר נהגו כן, ולכן מותר לשחוט בהמות ביום טוב, דסמכינן שהרוב כשרות הן מעיקר הדין, ולא גרע מעוף שנדרס ברגליו שיש לחוש שנתרסקו איבריו, שעכ"פ אסור מדרבנן לאכלו בלי בדיקה, ואפ"ה מותר לשחוטו ביום טוב, ולא חיישינן שמא ימצא טריפה, וכ"ש הכא דהוי רק חומרא. ע"ש. וכן בפר"ח א"ח (סי' תצח ס"ח) כתב, שהמנהג לשחוט בהמות ביום טוב אף שבזה"ז הטריפות יותר מן הכשרות, ולא ראינו שיזהר בזה. וע"ש. וכ"כ בשלחן גבוה (שם ס"ק כג) שכן המנהג פשוט בשאלוניקי. וע"ש. ובשו"ת משיבת נפש (סי' יד) כ' ג"כ כטעמו של השאג"א הנ"ל. וע"ע בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' עב). ובשו"ת באר יצחק אלחנן (סי' יח). ובשו"ת יד הלוי (חאו"ח סי' ק). ובשו"ת פרי השדה ח"ג (ס"ס לז). ואכמ"ל. וע"ע בכסא אליהו יו"ד (סי' פא סק"א), שכל, שאין ספק שעפ"ד הפר"ח הנ"ל סמכו לשתות חלב ולגבן גבינות מהבהמות שלנו, הגם כי עינינו הרואות שרוב הבהמות טרפות, וע"כ דה"ט משום שרוב הטרפות אינן מעיקר התלמוד וכו'. ע"ש. וכיו"ב כ' בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד סי' יג). ע"ש. וכ"כ כיו"ב בדעת קדושים (ריש הל' חלב), הובא בדרכי תשובה (סי' פא ס"ק יח). ע"ש. מסקנא דדינא שיש להתיר למי שנזהר לאכול בשר חלק בלבד, לסעוד על שלחנו של מי שאינו נזהר בזה ואוכל בשר כשר מן הבא בידו, ובפרט במקום סעודת מצוה. הנלע"ד כתבתי, והשי"ת יאיר עינינו בתורתנו אמן. +בדין בשר כשר, שאין עליו חותמת חלק, שראוי להזהר ממנו, ומ"מ ההולך לסעוד בסעודת מצוה ואצל קרוביו, והובא לו בשר סתם, כתבנו שיכול להקל ולאכול ממנו. נ"ב וע' להרב בית יהודה עייאש במנהגי אלג'יר אות ז. ובתשו' מהר"ש עבדאללה בכת"י שהובאה בשו"ת ים הגדול טולידאנו סי' נב. וע"ש. וע' בשו"ת מלמד להועיל (חיו"ד עה). ע"ש. ובמש"כ באות ג בענין ס"ס היכא דאפשר לברורי, נ"ב, וע' בשו"ת בית יצחק ח"ב מיו"ד (סי' טו אות ה), שבספרו ח"א מיו"ד הוכיח דס"ס מהני אף דאיכא לברורי, וסיים, וכעת נ"ל להוכיח שצריך לברר מה"ת, כדין עיון הגוף דאיכא נמי ס"ס, שמא אין שם דבר חוצץ כלל, ושמא מיעוט המקפיד הוא דהוי מדרבנן, א"ו דמשום שאין בזה טורח כ"כ צריך לברר אף במקום שיש ס"ס להקל, ויש לדחות דשאני התם דאיכא חזקת איסור של טומאת נדה וכו'. ע"ש. וע' בשו"ת אבני נזר (סי' רכב אות ד) הסכים להש"ך דבס"ס גמור א"צ לברר. ע"ש. +

שו"ת יחיה דעת חלק ה סימן נד

שאלה: בתי מלון ומסעדות שבהם יש משגיח על הכשרות מטעם הרבנות הראשית המקומית, ויש להם תעודת כשרות, ברם הטבח שמבשל את התבשילים במקומות אלו הוא ערבי, אלא שהסקת האש של תנורי הבישול והאפיה נעשית על ידי ישראל, שהוא המשגיח על הכשרות, האם מותר לאכול מתבשילים אלו, ללא חשש איסור בישולי גוים?.

תשובה: הר"ן בפרק ב' דעבודה זרה (דף לח ע"א) כתב, שהסכימו רבותינו הראשונים, שאף על פי שבדין פת עכו"ם אם הסיק ישראל את התנור ואפה בו הגוי את הפת, הפת מותרת, מכל מקום בתבשיל צריך שישראל ישפות את הקדרה על האש, וכמו שאמרו בגמרא (עבודה זרה לח ע"א) הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא גוי והיפך בו מותר, וכן שופתת אשה קדרה על גבי כירה ובאה גויה ומגיסה בה ואינה חוששת. אבל הדלקת האש לבדה על ידי ישראל אינה מועילה להתיר בישולי גוים. ואין בדבר זה שום ספק כלל. ע"כ. וכן דעת הרשב"א בתורת הבית (סוף בית ג' דף צג ע"א). וכן כתב בשו"ת הריב"ש (סימן תקיד), ושכן הסכימו כל המפרשים. ע"ש. וכן כתב רבינו יונה באגרת התשובה, והובא בבית יוסף (סימן קיג). אבל הראב"ן עבודה זרה (סימן שג) בד"ה והשלקות, והמרדכי (פרק ב' דעבודה זרה) כתבו, שהיסק התנור על ידי ישראל מועיל גם לענין בישולי גוים. וכן כתב רבינו פרץ בהגהות סמ"ק (סימן רכג אות ב'). וכן כתב בספר כל בו (סימן ק', דף קיב ע"ג). וכן כתב בספר האגור (סימן אלף וש"ג) בשם מהרי"ל. וכן כתב רבינו ישראל איסרלן בהגהות שערי דורא (סימן עה). וכן מבואר בספר איסור והיתר (סימן מג סוף אות יג) בשם מהר"ם. (וכן כתב עוד באיסור והיתר שם אות י' בשם [הגהות] סמ"ק). ועיין במאירי עבודה זרה (לח ע"ב) בד"ה כבר, שהביא מחלוקת הפוסקים בזה. ע"ש. ובשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סימן תקכז) בד"ה ולענין בישולי נכרים, כתב בפשיטות שאין היסק מועיל אלא בפת ולא בתבשיל. ועיין עוד בשו"ת באר שבע (סימן כד). ע"ש. וזו לשון מרן השלחן ערוך /יו"ד/ (בסימן קיג סעיף ז'): אין היסק התנור מועיל אלא בפת, אבל בתבשיל אין הדלקת האש על ידי ישראל מעלה ומורידה, אלא הנחת התבשיל על האש דוקא, לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של גוי צריך שהישראל יתן המחבת לתוך התנור למקום הראוי להתבשל בו. וכתב על זה הרמ"א בהגה /יו"ד סי' קי"ג/: ויש חולקים ואומרים שהדלקת האש או חיתוי בגחלים מועילה גם לגבי בישול כמו לענין אפיית הפת. וכן נוהגים במדינות אשכנז. נמצא שהדבר שנוי במחלוקת הפוסקים, ובהיות שאנו הספרדים ועדות המזרח קבלנו עלינו הוראות מרן השלחן ערוך, אין לנו להקל בזה, מכיון שדעת מרן לאסור אף בדיעבד. וכן פסק הפרי חדש (סימן קיג ס"ק יג וט"ז). וכן הסכים הגאון רבי דוד פארדו בספר מזמור לדוד (דף קז ע"א). וכן כתב בשו"ת קול אליהו חלק ב' (חלק יורה דעה סימן ב'). ובספר מסגרת השלחן (סימן קיג דין ג'). וכן העלה בזבחי צדק (שם ס"ק לא), וזו לשונו: ולדידן בני הספרדים אין לנו אלא דברי מרן שקבלנו הוראותיו, והדלקת האש או השלכת קיסם וכל שכן חיתוי בגחלים אין בהם תועלת כלל בענין בישולי גוים, ואפילו בדיעבד אסור. ע"כ. וכן כתב בפשיטות הגאון רבי יצחק בן ואליד בשו"ת ויאמר יצחק (חלק יורה דעה סימן נ'). וכן כתב הגאון רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים חלק ג' (חלק יורה דעה סימן ט'). וכ"כ בשו"ת תבואות שמש (חיו"ד סי' ע). ע"ש. ורק בני אשכנז היוצאים ביד רמ"א, יכולים להקל בזה. והנה ידוע מה שכתב מרן החיד"א בספר דברים אחדים (דף כו ע"ב), שספרדי שמיקל כדעת הרמ"א בניגוד להוראות מרן, חייב לעשות תשובה וכפרה, כי אבותינו קבלו עליהם ועל זרעם ככל אשר יאמר מרן בשלחנו הטהור. וכן כתב עוד בספרו שם הגדולים (מערכת ספרים אות ט'). וכן כתב הגאון רבי חיים פלאג'י בשו"ת חקקי לב חלק ב' (דף קצד ע"ג). ובספר מועד לכל חי (סימן ב' אות כג). וכן כתבו עוד אחרונים. ובאמת

שרבים מהספרדים ועדות המזרח מתאכסנים בבתי מלון ונכנסים למסעדות ואוכלים שם בסומכם על תעודת הכשרות של הרבנות הראשית, ואין איש שם על לב.

ונראה ללמד זכות על הנוהגים להקל בדבר, כי הנה התוספות (עבודה זרה לח ע"א) בד"ה אלא, כתבו, ואומר הרב רבי אברהם בן דוד, שאם הגוי מבשל בביתו של ישראל, מותר, כיון שאין לחוש בזה לא משום חתנות ולא משום שמא יאכילנו דברים טמאים. ולא הודה לו רבינו תם, שכיון שהנכרי מבשל לא חילקו חכמים כלל בין כשעושה בתוך רשות ישראל לרשות גוי, שלעולם יש לחוש שמא גם בבית ישראל לא יזהרו ממנו כמו בביתו של גוי. ע"כ. וכן כתב המרדכי (שם סימן תתל), שרבינו אברהם דאורלייניש התיר כשהגוי מבשל בבית של ישראל, ולא הודה לו רבינו תם. ע"ש. ובתוספות רבינו יהודה בר יצחק מבירינא (עמוד קנג) כתב, שהרב רבינו אברהם בן רבי יהודה בהר"ר יום טוב היה מתיר לבשל על ידי גוי בביתו של ישראל, אפילו בלא חיתוי, משום שבבית ישראל לא שייך חתנות, ולא הודה לו רבינו תם. ע"ש. ובנימוקי יוסף (בסוף פרק ב' דעבודה זרה, עמוד רלז) כתב, ורבינו אברהם דודו של רבינו יצחק בעל התוספות כתב, שאם בישל גוי תבשיל בביתו של ישראל מותר, שאין לגזור בזה לא משום חתנות ולא משום שמא יאכילנו דברים טמאים. אבל רבינו תם אמר דלא פלוג רבנן. ע"ש. ובספר איסור והיתר (כלל מג סימן יג) כתב, שנוהגים לסמוך בדיעבד על רש"מ וראב"ה מאורלייניש שפסקו להתיר בישול גוי בבית ישראל, דליכא למיחש לא משום חתנות ולא לשמא יאכילנו דברים טמאים. ע"ש. ומרן הבית יוסף בבדק הבית (ריש סימן קיג) הביא מה שכתב רבינו ירוחם, שרוב הפוסקים הסכימו להתיר בישול גוי בבית ישראל, והשיג עליו שאדרבה דעת הפוסקים נראה להחמיר שסתמו דבריהם ולא חילקו בזה. ע"ש. וכן כתב מרן החב"ב בעל כנסת הגדולה בשו"ת בעי חיי (חלק יורה דעה סימן קנה) לדחות דברי רבינו ירוחם. (ושם כתב דמה שכתבו התוספות הנ"ל בשם הראב"ד, אינו הראב"ד בעל ההשגות וכו', וכדבריו מתבאר מדברי הראשונים הנ"ל). ובמאירי (עבודה זרה לח ע"א עמוד קלא) כתב, ויש מחליטים להתיר כל מה שגוי מבשל בבית שלנו, ולא נאסר אלא כשהוא עושה בביתו, שזהו קירוב דעת גמור, ולא יראה כן, אלא אף בבית ישראל אסור. ע"כ. והנה אף על פי שלא יצא הדבר מידי מחלוקת, בודאי העיקר לאסור כדעת רוב הפוסקים, וכמו שכתב גם כן מרן הבית יוסף. אולם ראיתי להגאון רבי רפאל בירדוגו בספר תורות אמת יורה דעה (סימן קיב) שכתב, שמדיוק לשון מרן השלחן ערוך, אסרו חכמים לאכול פת של גוים עובדי עבודה זרה, היה נראה שהגוים שבארצותינו שהם ישמעאלים ואינם עובדי עבודה זרה מותר לאכול מבישוליהם ומפתם, וכן נראה מדברי הש"ך, שציין למה שכתב בסימן קכד ס"ק יב, שהישמעאלים אינם אוסרים היין אלא בשתיה ולא בהנאה כיון שאינם עובדים עבודה זרה. ור"ל שהיין נסך של עובדי עבודה זרה אסור בשתיה ובהנאה, ושל ישמעאלים חות ביה דרגא שאסור רק בשתיה, ואם כן בבישול ובפת שלהם שאין בהם איסור אלא באכילה, כשאינם עובדי עבודה זרה מותר לגמרי. אך מדברי כל הפוסקים נראה שאין חילוק בזה בין עובדי עבודה זרה לישמעאלים. וכן המנהג פשוט. ומכל מקום כל הקולות שנמצאו בפוסקים, אף על פי שיש חולקים, בארצותינו הלך אחר המיקל, כגון המחלוקת של רבינו אברהם ורבינו תם בבישול הגוי בבית ישראל בארצותינו יש להקל. כן נראה

ל. ע"כ. ובאמת שאין דיוקו מוכרח כלל, שהואיל וטעם איסור בישולי גוים הוא משום חתנות או שמא יאכילנו דברים טמאים, כמו שכתבו התוספות (עבודה זרה לח ע"א), והאור זרוע (עבודה זרה סימן קצא), ובשו"ת הרשב"א (סימן רמח), ובחידושי הראב"ד (עבודה זרה לז ע"ב), ובמאירי והר"ן והריטב"א שם. הרי שני הטעמים שייכים גם בישמעאלים שאינם עובדי עבודה זרה. וכן מבואר בדברי הגר"ח בן עטר בספר פרי תאר (סי' קיב סק"ג). וכן כתב בס' האגור (סימן אלף ורצ"ה והלאה). וכן פסק בשו"ת רב פעלים חלק ד' (חלק יורה דעה סימן יז). וכן דעת הזבחי צדק (סימן קיב ס"ק כה). ע"ש. ואמנם בתשובת הגאון רבי יעקב חאגיז בשו"ת מהר"י פראג'י (סימן לט), צידד גם כן להקל בפת בעל הבית גוי כיון שבמקומות אלו אינם עובדים עבודה זרה. ומכל מקום סיים: אבל לא ניחא לי בהכי. ואני פי מלך אשמור וכו'. ע"ש. והרי אפילו בפת של קראים, כתב הפרי חדש (סימן קיב סק"ב) לאסור. וכן הסכים בשלחן גבוה שם. וכן כתב הפרי מגדים. וכן כתבו בספר בית לחם יהודה, ובספר לחם הפנים. וכן פסק בזבחי צדק שם. וכל שכן פת של ישמעאלים. (ועיין בשו"ת יביע אומר חלק ה' חלק יורה דעה סימן י' אות א'). וכן יש להעיר ממה שכתב הגאון מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (חלק יורה דעה סימן לא) לאסור בישול של מומר לחלל שבת בפרהסיא. וכן כתבו עוד כמה אחרונים. (ועיין יביע אומר שם. ואכמ"ל). לפיכך גם בבישול גוי בבית ישראל אין לסמוך להקל אפילו בערבים שאינם עובדי עבודה זרה.

אולם בגוי שהוא שכיר אצלינו, נראה שיש מקום להקל, כי יש שדנים אותו כדין עבדים ושפחות הקנויים לנו, שדעת כמה פוסקים להקל בהם, וכמבואר בשו"ת הרשב"א חלק א' (סימן סח), שכתב, ויש מרבתינו שציידו להתיר בישולי עבדים ושפחות שלנו, ונותנים טעם לדבריהם, שמכיון שאיסור בישולי גוים אינו אלא משום חתנות, אין גזרת חתנות וקירוב הדעת אלא במי שעושה מרצונו לאהבת ישראל, אבל אלו עושים הם בין ירצו ובין לא ירצו, לפיכך אין קירוב הדעת שייכת בהם, ולא גזרת חתנות. וסיים, ומכל מקום אין דבריהם מחוורים בעיני, וכן אנו נוהגים איסור בבישוליהם אף בדיעבד. עכת"ד. (ותשובה זו הובאה כלשונה בתשובות המיוחסות להרמב"ן סימן קמט). ובספר ארחות חיים יורה דעה (עמוד שכט) כתב, שהרמב"ן בתשובה התיר בישולי עבדים ושפחות הקנויים לנו, כיון שמוזהרים עליהם מן התורה שלא לעשות מלאכה בשבת, ואינם בכלל גוים דעלמא, ולכן אינם בכלל גזירות חז"ל בזה, ושכן נהגו. והרא"ה כתב אף על פי שהדעת נוטה לדבריו, בעל נפש יחמיר על עצמו. והרשב"א אוסר אף בדיעבד. ע"כ. ודברי הרא"ה הם בבדק הבית (בית ג' שער ז', דף צד ע"א), שכתב, שרבינו יצחק ב"ר מנוח התיר בזה, שכיון שעושים דרך כפיה לא שייך קירוב דעת בבישוליהם. ומורי הרמב"ן רואה דבריו, ואף על פי שאין ראוי לעשות כן לכתחלה, מכל מקום בדיעבד מותר. ע"כ. ובחידושי הריטב"א (עבודה זרה לח) כתב, שרבים וגדולים בצרפת נהגו להקל בעבדים ושפחות שלנו. וראוי להחמיר. ע"ש. ומרן הבית יוסף (ריש סימן קיג) הביא בקצרה דברי הפוסקים הנ"ל. ובשלחן ערוך /יו"ד/ (סימן קיג סעיף ד') כתב: יש מי שמתיר בשפחות שלנו, ויש מי שאוסר אף בדיעבד. וכתב הרמ"א בהגה /יו"ד סי' קי"ג/: ובדיעבד יש לסמוך על המתירים, ואפילו לכתחלה נוהגים להקל בבית ישראל שהשפחות מבשלות בבית ישראל, כי אי אפשר שלא יחתה מעט אחד מבני הבית. וכתב הש"ך

שמדברי הרמ"א נראה שאפילו בשפחות השכורות שלנו יש להקל, אף על פי שאין אנו מזהרים עליהם בשבת, כמבואר באורח חיים (סימן שד). ונראה שסמך בזה על דעת רבינו אברהם שמתיר בישולי גוי בבית ישראל. וכן כתב בתורת חטאת (כלל עה דין יז) בשם האיסור והיתר (כלל מג דין יג), או שסמך על הטעם של הרשב"א שלא שייך בהן קירוב דעת כיון שעושים בעל כרחן בין ירצו בין לא ירצו. וכן כתב המהרש"ל בתשובה (סימן עה). עכת"ד. וכן כתב הכנסת הגדולה (בהגהות בית יוסף אות ח') בשם אביו ז"ל, שבשעת הדחק יש לסמוך על סברת הרשב"א בצירוף דעת הראב"ד שלא גזרו על בישולי גוים בבית ישראל. וכתב על זה בשלחן גבוה (שם סק"ט וסק"י), שאף על פי שהפרי חדש כתב לאסור בשפחות הנשכרות לחודש או לשנה, שאין אנו מזהרים עליהן בשבת, בידוע שנעלמו ממנו דברי האחרונים שמתירים גם בשפחות שבמדינות אשכנז שהן מושכרות להם, וכמו שהביא הכנסת הגדולה הנ"ל. וכבר ידעת שבשל דבריהם הלך אחר המיקל. ע"כ. וכן העלה הגאון רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים חלק ד' (חלק אורח חיים סימן ו'), שאף על פי שהפרי חדש החמיר במשרתות המושכרות, שאין אנו מזהרים עליהן בשבת, מכל מקום כיון שכמה גדולים סמכו על המתירים הואיל והן מבשלות בבית ישראל, אין למחות בנוהגים להקל. ע"ש. וכן כתב השדי חמד בפאת השדה (מערכת בישולי גוים סימן א') בשם הרה"ג רבי אברהם מתתיהו חלפון, שלפי דברי הש"ך שיש מתירים גם בפועלים הנשכרים, ולא דוקא בעבדים הקנויים, ואפילו בלא חיתוי של ישראל, וכן נהגו בזמננו להקל כדבריהם, מנהג זה הלכה הוא וכו'. ע"ש. ומעתה בנידון דידן יש לנו הטעמים האלה להקל בצירוף הטעם הראשון שישראל מדליק את האש. ואם כן יש לנו ספק ספיקא להתיר, שמא הלכה כהפוסקים הסוברים שגם בבישולי גוים התירו בהיסק על ידי ישראל, ולא רק בפת עכו"ם, ואם תמצא לומר כדברי החולקים, שמא הלכה כהאומרים שבפועלים המושכרים בבית ישראל יש להקל. ואף על פי ששני הספקות הם נגד מרן שקבלנו הוראותיו, וכבר כתב הגאון רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים חלק ג' (חלק יורה דעה סימן ט') שאין לסמוך על ספק ספיקא כששני הספקות נגד מרן, ואפילו באיסור בישולי גוים. ע"ש. וכיוצא בזה כתב הרה"ג החסיד מהר"א מני בספר זכרונות אליהו יורה דעה (מערכת ב' אות כז) על הספק ספיקא שעשה הרב בעל ריח שדה. (וראה עוד בזכרונות אליהו יו"ד מערכת ס אות ג). ע"ש. אולם הגאון רבי יוסף חיים עצמו בספר רב ברכות (מערכת ס' דף קכב ע"ב), אחר שחשב לחלק בדין ספק ספיקא בין כשספק אחד בלבד נגד דעת מרן, ובין כששני הספקות נגד דעת מרן, סיים, ומיהו לדעת מרן החיד"א אי אפשר לחלק בזה, כי מצאנו אליו במחזיק ברכה (סימן נב סק"ה), שעשה ספק ספיקא אף ששני הספקות נגד דעת מרן. ע"כ. וכן ראיתי להגאון רבי אליעזר די טולידו בשו"ת משנת רבי אליעזר חלק ב' (חלק יורה דעה סימן א'), שהעלה שיש להקל בספק ספיקא אף על פי ששני הספקות נגד דעת מרן. וכן מתבאר מדברי החקרי לב (חלק א' מיורה דעה סימן קפח, וחלק ג' חלק אורח חיים סימן א'). וכן כתב הגאון רבי יצחק אבולעפייא בשו"ת פני יצחק (חלק א' חלק יורה דעה סימן ט', דף לט ע"ד, ובחלק ב' דף כח ע"ג). וכן העלה הגאון מהרש"א אלפנדארי בתשובה (חלק יורה דעה סימן א', דף עג ע"ד). וכן כתב הגאון רבי אברהם הכהן מסאלוניקי בספר טהרת המים בשירי טהרה (מערכת ס' אות ז'), שאפילו כששני הספקות נגד דעת מרן, יש להקל בספק ספיקא, כי אפשר שגם מרן יודה שבהצטרפות שניהם יחדיו יש להתיר. ע"ש. וכן כתב

בשׁו"ת שערי עזרה טראב (חלק יורה דעה סימן ב', דף לא ע"ב), ושכן כתב השדי חמד. ע"ש. ומעתה הדבר פשוט שגם בנידון שלנו יש מקום נרחב לסמוך להקל גם לספרדים ובני עדות המזרח. וכן כתב בשׁו"ת מנחת יצחק חלק ז' (סימן סב). ע"ש. ומכל מקום המחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה.

בסיכום: גם הספרדים ובני עדות המזרח יש להם על מה שיסמוכו להתארח ולאכול בבתי מלון ובמסעדות הכשרים על ידי השגחת הרבנות המקומית, אף על פי שהטבח שמבשל התבשילים הוא גוי, כיון שישראל הוא המשגיח על הכשרות מדליק בעצמו את האש של תנורי הבישול והאפיה. (ואם כיבו את האש, צריך להזהר שישראל יחזור וידליקנה). והמחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכב סעיף ז

כשם שסתם כלים של עובדי כוכבים אינם בני יומן, כך סתם כלים שלנו בחזקת שאינן בני יומן.

פתחי תשובה יורה דעה סימן קכב ס"ק ו

כך סתם כלים שלנו עבה"ט סי' ק"ד וע' (בתשובת באר שבע סי' ל') שכתב דאע"ג שהשוו אותם הפוסקים לענין שהם בחזקת שאינן בני מ"מ יש חילוק גדול ביניהם דלא אמרינן סתם כלים שלנו אינן בני אלא כשאין בעל הכלי לפנינו לשאול את פיו אבל בכלי עובד כוכבים אף שהעובד כוכבים לפנינו א"צ לשאול משום דאינו נאמן ודיבורו לא מעלה ולא מוריד ע"ש:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תסח סעיף ד

ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין לא יעשה בישוב מפני המחלוקת; אבל עושה הוא במדבר. וההולך ממקום שאין עושים למקום שעושין לא יעשה, ונותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם, ואעפ"כ לא יתראה בפניהם שהוא בטל, מפני איסור לעולם אל ישנה אדם מפני המחלוקת. וכן מי שדעתו לחזור למקומו נוהג כאנשי מקומו בין להקל בין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו מפני המחלוקת.

משנה ברורה סימן תסח ס"ק כג

והוא שלא יתראה וכו' - כולל בזה שני גוונים (א) היכי דמנהג מקומו להקל ומיקל צריך ליזהר עכ"פ שלא יתראה בפני אנשי המקום ד"ז וכנ"ל בריש הסעיף אלא דבזה לא הצריך לצאת במדבר כמו ברישא לענין מקום שעושין מלאכה דשאני מלאכה דא"א שלא יתודע לאנשי המקום כשיעשה בעיר משא"כ בשארי מנהגים לא יתודע כשיעשה בצנעא וע"כ לא החמיר עליו רק שלא יתראה בפני וכו' ר"ל שלא יעשה בפרהסיא. (ב) היכי דמנהג מקומו להחמיר ומחמיר צריך ליזהר ג"כ שלא יראה בפניהם שהוא מחמיר וכנ"ל

לענין מלאכה. אמנם היכי שא"א לו שלא ירגישו בו שהוא משנה ממנהגם יש לו לנהוג לקולא כמותם אפילו בשדעתו לחזור למקומו שמחמירים מפני המחלוקת. ודוקא אם הדבר הזה אינו אסור מעיקר הדין אלא שנהגו לאיסור אבל דבר שהוא אסור מצד הדין אפילו איסור דרבנן ח"ו לעבור מפני חשש איבה ומחלוקת ומוטב לסבול ע"ע קטטות ולא לעבור על ד"ס שהעובר על ד"ס חייב מיתה בידי שמים:

רמ"א יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיב סעיף טו

הגה: דמי שנזהר מפת של עובד כוכבים ואוכל עם אחרים שאינן נזהרין, מותר לאכול עמהם משום איבה וקטטה, הואיל ואם לא יאכל עמהם פת שהוא עיקר הסעודה, התירו לו משום איבה. ואין ללמוד מכאן לשאר איסורין (ב"י בשם תשובת אשכנזית והוא תשובת מהרי"ל סימן ל"ה).

Rabbi Mordechai Becher

שו"ת אחיעזר חלק ג סימן כו

ומה"ט נראה מה שחשש הרה"ג מהר"י פאזען לגייר לפי שלא ישמור דיני ישראל כהלכה, אפ"ל דאין לחוש לזה כיון דמקבל עליו כל המצות אף שחושב לעבור על איזה מהמצות אח"כ לתיאבון, מ"מ אין זה מניעה לקבלת המצות, ודוקא היכא שמתנה שלא לקבל עליו זהו חסרון בקבלת המצות דמעכב. אולם היכא שברור הדבר שבודאי יעבור אחרי כן על איסורי תורה **חלול שבת ואכילת טריפות** ואנו יודעים בבירור כונתו שאינו מתגייר רק לפנים ולבו בל עמו, הרי אומדנא דמוכח שמה שאומר שמקבל עליו המצות לאו כלום הוא א"כ זהו חסרון בקבלת המצות דמעכב.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן נד

בענין קים ליה בגוה לנאמנות באיסורין

ליובאן. בהיותי במאסקווא בשנת תרצ"ד נשאלתי בדבר שהאבות ניזונים במדינה הזאת בעוה"ר על שלחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבלות וכל דבר איסור ורובם הם כופרים בה' ובתורתו ושבקי היתרא ואכלי איסורא וא"כ אין נאמנים על איסורים ואין להאבות החלושים והזקנים עצה איך לאכול בשר כשצריכים לבריאותם וגם לא כל דבר מבושל דאף שסתם כלים אינם בני יומן מ"מ הרי הוא כלתחלה כיון שקבע מושבו אצלם.

וחדשתי שיש מקום להקל להרבה אנשים, באם האב יודע וקים ליה בגוה דבתו וכלתו שלא יכשילוהו באיסור משום דמכיר טבעה בידיעה ברורה ע"י שניסה אותה הרבה פעמים וראה שאינה מכשילתו מטעם שאינה רוצה לצערו או שטבעה שלא להעביר אחרים על דעתם, יכול לסמוך עליה ולאכול מה שמבשלת בעדו מבשר וכל דבר כשאמרה לו שהוא מבשר כשר ובכלים שהזמינה עבורו. משום שלא נכנס זה בגדר נאמנות אלא בידיעה עצמית שהוא כראיה ממש כיון שיודע בברור שאינה משקרת לו.

וראיה גדולה לזה מהא דכתובות דף פ"ה דהימנה רבא לבת ר"ח לאפוכי שבועה אשכנגדה וא"ר פפא השתא דאמר מר קים לי בגויה מלתא הוא כגון אבא מר ברי מרענא שטרא אפומיה והרי הוא דבר שצריך שני עדים דמטעם זה לא האמין רבא לר"פ לאורועי שטרא דאין אחד נאמן להוציא שטר חתום מיד המחזיק בו כדאיתא ברש"י ומ"מ מועיל קים לי בגויה לאורועי שטרא. אף שודאי אין סברא לומר דרבא לא היה מאמין בר"פ כבת ר"ח דהא הקשה ר' אדא בן מתנא לא יהא ר"פ כבת ר"ח חזינן דלא גרע ר"פ מבת ר"ח דאל"כ לא היה לו מה להקשות אם היה שייך להסתפק שמא בת ר"ח גדולה בצדקתה מר"פ וגם רבא לא השיב לו שבת ר"ח גדולה מר"פ אלא ודאי דר"פ היה מוחזק בחסידות עוד יותר מבת ר"ח ושגם רבא ידע זה ולכן הקשה שפיר וא"כ צריך להבין טעם רבא מ"ט גרע ר"פ מבת ר"ח.

וצריך לומר דמצד נאמנות היינו שאינו יודע בידיעה עצמית שאינו משקר רק מחמת שהוא צדיק וחסיד יודעין שלא משקר ויש להאמינו, אינו כלום להאמינו ביחידי דהתורה נתנה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחידי לדיני ממון כמו כל אדם שהם בחזקת כשרות ולא נתנה תורה לשיעורים שכל אחד יאמין מי שרוצה ולכן כל כח הנאמנות נתנה תורה לכל איש שסתמו הוא בחזקת כשרות כמו לצדיק וחסיד היותר גדול בעולם כמשה ואהרן והצריכה דוקא שנים. אבל זהו רק מדין נאמנות שלא מכיר האיש וטבעו ומדותיו בעצם רק מצד חזקתו אבל אם יודע ומכיר את האיש בעצם מצד טבעותיו ומנהגיו שניסוהו הרבה פעמים וראה שאינו משקר אין זה מצד נאמנות אלא הוא כראיה ממש כיון שהוא ידעה עצמית שיודע ומכירו שלא מצד חזקות. ולכן אף שודאי ידע רבא שר"פ איש נאמן כיון שהוא צדיק וחסיד עוד יותר מבת ר"ח אבל עכ"פ הוא רק מצד חזקתו ונכנס בגדר נאמנות שע"ז נתנה תורה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחידי כסתם איש. וזהו מה שאמר רבא אף על גב דאיכא מר ע"א לאו כלום הוא פי' אף שברי לי שאינך משקר מ"מ ע"א לאו כלום הוא דהתורה פסלו שלא ניתן לשיעורין ושאינו בת ר"ח שקים לי בגוה פי' ידיעה עצמית שלא נכנס בגדר נאמנות אלא כראיה שלו ממש. וזה שלא קרעין שטרא אפומיה הוא מחמת שהרי רק לר"פ נאמן אבא מר בריה ולדיינים אחרים שאין מכירין אותו בעצם הרי לא יאמינו לו יותר מסתם איש ולכן אינו יכול לקרוע השטר שהוא כשר אצל דיינים אחרים ורק שהוא אינו יכול להזדקק לו ודנהו כשטר פסול כפרש"י.

ואפילו להרי"ף והרמב"ם שסברי כהר"ח בתוס' שרק מצריכו שבועה הוי ג"כ הנאמנות לזה מטעם שהוא ידיעה עצמית שלא מגדר נאמנות אך שסובר שמ"מ הוא רק כברור בעלמא שמועיל שבועה כנגדו. וכן מוכח לשון הרמב"ם פכ"ד מסנהדרין ה"א שטעם הנאמנות הוא כידיעת הדיין עצמו שכתב א"כ למה הצריכה תורה שני עדים שבזמן שיבואו לפני הדיין שני עדים ידון ע"פ עדותן אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר עיין שם חזינן מזה שמה שדן בקים ליה בגויה הוא שכיון שמכירו בעצם שאינו משקר הוא כידיעה עצמית שלא מטעם גדר נאמנות. וא"כ גם לגבי איסורין בחשוד שאין לו נאמנות מצד דין נאמנות שהחשוד על הדבר לא מעידו, הוא רק בסתם אדם שאינו מכיר כברור טבעותיו ומנהגיו אבל כשמכירו כברור ויודע שאף שהוא חשוד לאכול בעצמו לא ישקר לאחריני או שאף רק לו לא ישקר להכשילו יכול להאמינו משום דהוי זה כידיעה עצמית שלא מטעם נאמנות.

ולא מבעיא לרש"י והראב"ד אלא אף להרמב"ם והרי"ף שהוא רק כברור שמועיל שבועה נגדו מ"מ הוא ברור כזה שמועיל באיסורין דהא נאמנות ע"א בממון מצריך רק שבועה ומועיל לגבי איסורין א"כ גם קים ליה בגויה דמועיל להצריכו שבועה בממון הוא מועיל לגבי איסורין. ולכן אם האב מכיר בבתו וכלתו שלא יכשילוהו באיסורין בידיעה ברורה אף שבעצמם הם חשודים לאכול יכול להאמינם ולאכול מה שבשלו בעדו ואמרו לו שהוא בשר כשר ובכלים כשרים. ויש מקום להתיר גם לאחרים לאכול ממה שבשלו לאביהן דאף שבממון לא יאמינוהו דיינים אחרים שמטעם זה לא קרעין השטר לרש"י כדבארתי, הוא רק בממון שעד אחד אינו נאמן וא"כ ר"פ גופיה אינו נאמן מה שאמר לדיינים אחרים שאבא מר בריה קים ליה בגויה שלא ישקר אבל באיסורין שע"א נאמן א"כ יש להאמין להאב גם אחרים מה שאומר שקים ליה בגוה דבתו שלא

תכשילהו ושקדרה זו בשלה בעדו ויוכלו גם אחרים לאכול.

ואף שכתבו הרי"ף והרמב"ם דבזה"ז אין דנין דין קים ליה בגויה מסתבר שהוא רק בדיני ממון ולא באיסורין שאין בזה דין ב"ד ולכן בשעת הדחק ולאנשים חלופים יש להקל אם יודע בברור שקים ליה בגוה מצד טבעותיה ומנהגיה באיזה נסיונות שלא תכשילהו לסמוך עליה ולאכול ממה שמבשלת בעדו ואמרה שעשתה בהכשר אבל לאחרים ושלא בשעת הדחק ולבריאים יש להחמיר. משה פיינשטיין.

פתחי תשובה יורה דעה סימן קכב ס"ק ו

כך סתם כלים שלנו עבה"ט סי' ק"ד וע' (בתשובת באר שבע סי' ל') שכתב דאע"ג שהשוו אותם הפוסקים לענין שהם בחזקת שאינן ב"י מ"מ יש חילוק גדול ביניהם דלא אמרינן סתם כלים שלנו אינן ב"י אלא כשאין בעל הכלי לפנינו לשאול את פיו אבל בכלי עובד כוכבים אף שהעובד כוכבים לפנינו א"צ לשאול משום דאינו נאמן ודיבורו לא מעלה ולא מוריד ע"ש:

ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ד סימן ט

דין שאסור ללמוד תורה עם הגוים, אפילו משום שלום מלכות, אם לא בהכרח סכנת נפש, אז אין צריך למסור עצמו, ואם שאלו הגוים ליהודי בפרטות על דין אחד, ולא יכול להשמט ממנו, אז אסור לשנות, אפילו לגבי סכנה, אלא יקדש השם וימסור עצמו:

תנו רבנן (ל"ח ע"א), וכבר שלחה מלכות הרשעה שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל, למדונו תורתכם, קראו ושנו ושלשו. בשעת פטירתן אמרו להם, דיקדקנו בכל תורתכם, ואמת הוא. חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור. ושל נכרי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם. מה נפשך, אי רעהו דוקא, אפילו דנכרי כי נגח דישאל ליפטר. ואי רעהו לאו דוקא, אפילו דישאל כי נגח דנכרי ליחייב. וחכמים לא גילו להם טעמו של דבר, שממון של גוי הפקר, מפני הסכנה. ומה שמסיק ודבר זה אין אנו מודיעים למלכות. הוא מדברי הסרדיוטות, פי' השרים הממונים לעשות דין. הם אמרו לחכמי ישראל, נעשה עמכם טובה שלא נודיע משפט זה למלכות. ולכן מסיק עליה בירושלמי (ה"ג) אפ"ה לא מטו לסולמא דצור עד דשכחו כולן. וכן ראיתי בפ"י התו' ארוכים, וכן יראה מפ"י רש"י למי שמעיין כו'.

והקשו התו' (ד"ה קראו) וא"ת והא אמרינן בחגיגה (י"ג ע"א) המלמד תורה לגוי עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב וגומר, וי"ל, דע"פ המלכות עשו בעל כרחם, ולא נתחייבו למסור עצמם. א"נ שהשרים עשו עצמן כגרים בעיני חכמים, כדאיתא בספרי, אף חובב עמים (דברים, סימן שד"מ) עכ"ל. משמע מכאן דלא שרי ללמוד תורה לגוי, אף משום שלום מלכות. וק"ו משום שכר הנאה. אם לא בגזירה והכרח. ואוי להם לאותם שנמצאו במדינת ספרד ולועז וארץ ישמעאל, הלומדים תורת ה' עם האומות בעבור הנאתן, ותשלומי שכרן. הם המילדים בנים לע"ז. כי אח"כ הם מהפכים למינות, כאשר שמענו וראינו בעו"ה. וה' מסר התורה בקבלה

למשה לומר ליהושע, ויהושע לזקינים כו'. ולא הניח לכתוב התורה שבעל פה, כדי שלא יהפכו למינות, כדאיתא בפרקי דר' אליעזר. א"כ אותן האנשים החטאים בנפשותם ובגופם להפר עצת ה'. אשר לומדים עם האומות, לפע"ד גדול עונם מנשוא. ולא יראו בנחמות ציון.

גם שמעינן מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, אף כי הסכנה. וחייב למסור עצמו עליה, דלפי חד שינוי דתנו' (ד"ה קראו) שמלכות הרשעה גזרה עליהם. ולמה לא ייראו חכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהיזיקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאיו. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשל נכרי, ושל נכרי שנגח לשל ישראל. ועל כן השיבו האמת על קדושת השם. כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה. והא דאיתא בפ"ק דמגילה (ט ע"א) מעשה בתלמי שכינס ע"ב זקינים וכו', ושינו התורה. התם מן שמיא הוא דאסכימו בהדייהו, וכעין רוח הקודש היה. וכן איתא התם, נתן הקדוש ברוך הוא [בלב] כל אחד כו', והוה על פי הדיבור. ועוד, התם לא שינו שום דבר ממשמעותו, אלא שינו הלשון, דלא יהפכו למינות. וכמו ששינו כך הוא כוונת המקרא כפשוטו. אבל לומר על הפטור חייב, או להיפך, היה ככופר בתורת משה. מה לי דיבור אחד מה לי כל התורה, כדאיתא בפ' ג' דיומא (ל"ח ע"ב) אמר רב, כל השוכח דבר אחד מכל תלמודו גורם גלות לבניו. שנאמר (הושע ד, ז') ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני. אלמא דדבר אחד מתורה הוא נקרא תורת ה':

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יג עמוד א

ואמר רבי אמי: אין מוסרין דברי תורה לנכרי, שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נט עמוד א

ואמר רבי יוחנן: נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם.

מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת שבת דף לא עמוד א

אמר ליה מקרא כו'. ומעיקרא לא הוי בעי הלל למימר הכי משום דלא הוה מקבל עליו לגייר ומיהו קצת קשה הא אין מקבלין גרים משום שלחן מלכים ולא משום אישות ולא עדיף זה שגייר עצמו משום כהונה שילבש בגדי כבוד וצ"ל הא דקאמר בא לפני הלל וגייריה כו' לאו דוקא אלא דלא גייריה עד לבתר הכי שידע דגר אסור בכהונה ולא קאמר לעיל דגייריה אלא שקבל עליו לגייר ומתוך שלא לשמה בא לשמה ואין להקשות

דא"כ היאך למדו תורה קודם שנתגייר הא אמרינן בפרק ארבע מיתות דעובד כוכבים הלומד תורה חייב מיתה די"ל דהכא כיון שבא לגייר שרי ללמוד תורה:

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן מא

לחתן בני ידידי הרב רבי יעקב נ"י אב"ד דק"ק וואנגראוויץ.

על שאלתך בערל שבא להתגייר ולמולו, ואין רצונך למולו היותו נגד חוקי הרעגירונג /הממשלה/ [כאשר הנכון עמך בזה כי אמנם כן מוטל על כל רב מורה ישר להזהיר את העם אשר יושב בקרבו, כי כן דבר המלך ישמורו ובפקודותיו אל ימרו, וכאשר גם אנכי הצעיר הזהרתי בעזה"י רבות פעמים בדרושתי /בדרשותי/, והראיתי לדעת כי כן החיוב על כל אדם מישראל, בראיות חזקות כראי מוצקות, ממקרא ומגמרא ומסברה, וכאן אין מקומו להאריך, ועל אחת כמה וכמה שהרב בעצמו יהיה נאה מקיים, וכל העדה ממנו יראו ויכבדו את המלך ואותו ייראו] ואך הוא מבקש עכ"פ ללמדו מקרא וסדר תפילה יום יום שזהו אינו נגד דת המלך, ואח"כ ילך למקום שמותר להתגייר, ושאלת אם מותר לעשות כן, ואם אינו בכלל מלמד עם נכרי תורה, כיון שלומד ע"מ להתגייר.

הנה במהרש"א חדושי אגדות פרק ב' דשבת גבי מעשה דהלל, כ' וז"ל ומיהו ק"ק הא אין מקבלים גרים משום שולחן מלכים, וצ"ל הא דאמרינן וגייריה לאו דוקא, אלא דלא גייריה עד לבתר דידע דגר אסור בכהונה, ואין להקשות א"כ איך למדו תורה מקודם שנתגייר הא נכרי הלומד תורה חייב מיתה, יש לומר דכיון שבא לגייר שרי ללמדו תורה, עכ"ל.

אולם כתבתי בגליון מהרש"א בקושיא הא אין מקבלים גרים וכו' בזה הלשון, כך הקשו תוס' בפרק כיצד (יבמות דף כ"ד ד"ה לא בימי דוד), ותירצו דבטוח ה' הלל דסופו לשם שמים, וכ"כ עוד שם בפרק בית שמאי (דף ק"ט ד"ה רעה) הרי דס"ל לתוס' דגייריה קודם שלמדו, א"כ אזדא ראיית מהרש"א דאחר הגירות אף דעדיין לא ה' לש"ש = לשם שמים, מכל מקום בדיעבד הוי גר ומותר ללמוד תורה, ובסוף קיבל הגירות לש"ש, ע"כ לשוני.

וקצת מוכח בהיפוך דס"ל לתוס' דאסור ללמד קודם גירות מדלא תירצו כמהרש"א דלא גייריה עד שלמדו, ואף די"ל דדחיקא להו לישנא דהש"ס מדאמרינן בא לפני הלל, משמע דמיד גייריה מ"מ היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על בטחונו שבסופו יהיה לש"ש אמאי לא המתין לגייריה עד אחר שילמוד עמו ויתברר דכוונתו לשם שמים אלא ודאי דאסור ללמדו מקודם, ויש לדחות קצת עכ"פ אזדא ראית המהרש"א, ואין בכחי להתיר חותנך אוהבך. עקיבא

שו"ת שרידי אש חלק ב סימן נה עמוד תקא

אם מותר להרצות שעורים בגפ"ת לפני קהל שמצויים בו גם גויים

שאלה: האם מותר להרצות שעורים בגפ"ת לפני קהל אשר במניינם יש גם אינם יהודים

תשובה: יסוד האיסור ומקורו הוא בדברי הגמרא חגיגה י"ג, א: ואמר רבי אמי, אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם. אולם מדברי ר' אמי אין להוכיח הרבה, משום שאפשר דהתם מיירי בסתרי תורה, בטעמי המצות וסודותיה, כמו שמוכח מהמשך הענין שם. ואעפ"י שר' אמי משנה את לשונו (בתחילה הוא אומר: אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים, ואח"כ הוא אומר: אין מוסרין דברי תורה וכו'), מ"מ הלשון מוסרין מוכיח שמייירי בסתרי תורה ולא בלימוד סתם. אח"כ מצאתי במהרש"א שם שדקדק בלשון מוסרין וכתב כמו שכתבתי.

והנה המהרש"א לא עמד על שינוי הלשון בדברי ר' אמי, ברם מצאתי בש"ס דפוס ווילנא בפירוש הר"ח שגורס באמת: אין מוסרין דברי תורה בשני המאמרים. ולפי"ז אין שום שינוי בלשון ובשניהם מיירי מסתרי תורה ולא בלימוד תורה סתם.

אולם מדברי התוס' שם ד"ה אין, משמע שהאיסור הוא ללמד תורה סתם, ולא עוד אלא שיש גם איסור נוסף משום לפני עור, וסומכים על מה שאמרו [סנהדרין נ"ט, א]: עכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה. הקשו בתוס' שם, ד"ה קראו: "הרי יש איסור ללמד תורה לעכו"ם", ועיי"ש שכתבו שני תירוצים: א. בבא להתגייר שאני. ב. מאימת המלכות.

ולדעתי שני התירוצים קשים מאוד. התירוץ הא', שבאו להתגייר, אינו מתאים ללשון הגמ' וכבר שלחה מלכות הרשעה, וכי אפשר שהמלכות שלחה אותם להתגייר? אתמהה! וגם מלשון דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ מזה לא משמע שבאו להתגייר, שהרי אם הוא מקבל כל התורה חוץ מדבר אחד ואפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים אין מקבלים אותו [עיין בכורות ל', ב וספרא קדושים פ"ח]. והתירוץ השני, שעשו מתוך אימת המלכות, קשה מלשון הגמ' ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות. ויודע אני, שיש לומר שבתחילה היה לחכמי ישראל אימה, אלא שהם הבטיחו ברצונם הטוב שלא לספר.

אולם בירושלמי בבא קמא פ"ד ה"ג מובא ספור זה בנוסח אחר קצת, שם נאמר: "מעשה, ששילח המלכות... ללמוד תורה מר' גמליאל... באותה שעה גזר ר"ג על גזילת עכו"ם שיהא אסור מפני חילול השם". ואם נאמר שהי' לר"ג אימה ורק מתוך כך התיר לעצמו ללמד תורה, למה הי' לו ללמד דין זה שגזלת עכו"ם מותר ולאסור אח"כ בשעה שערערו, הרי מוטב הי' להעלים דין זה מתחילה. שהרי רק מתוך אימה עבר על איסור ולימד תורה, ומכש"כ שהי' יכול להעלים את הצריך העלם והסתר.

וראיתי במדרש תנאים לפרשת וזאת הברכה שהו"ל הרב רד"צ הופמאן ז"ל, ושם (עמ' 212) נאמר: "מעשה

ששילחה מלכות שני אסטרוגולין [עי' בערוך השלם ערך אסטרוגולוג, שט"ס היא, וצ"ל: אסטרוגולין], אמרו להן: לכו ולמדו תורתן של יהודים ובואו והודיעונו מה כתוב בה, הלכו להן אצל ר"ג לאושא... כל תורתכם נאה ומשובחת היא חוץ מדבר הזה... באותה השעה עמד ר"ג ונתפלל עליהם ובקשו דבר ממה שהי' בידם ולא מצאו" [כלומר, שכחו תורתם. עיין בירושלמי שם].

מכאן, שהם באו רק לשמוע תורת ישראל, וגם שבתחילה לא הי' לר"ג שום אימה, אלא לאחר שערערו בדבר אסר את הגזל והתפלל שישכחו משנתם. וקשה לומר שהם התכחשו ולא גילו שהם אינם יהודים ור"ג חשב בתחילה שהם יהודים. אח"כ מצאתי בשטמ"ק לב"ק ל"ח, א שכתב: "שבאו בחזקת ישראל... וכן בירושלמי". ובעניי לא מצאתי זה בירושלמי.

והנה במס' סוטה ל"ה, ב: א"ל ר"ש, לדבריך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה? וברש"י שם, ד"ה היאך: "הלא לא נצטוו לכותבה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה, שלא יהי' פתחון פה לאותם האומות", ועיין בתוס' שם. והנה שם העתיקו כל התורה ולא רק שבע מצות וא"כ עברו על לפני עור.

ואין לחלק בין לימוד בע"פ לכתיבה על הספר, דמאי שנא? מי גרע מנתינת כוס יין לנזיר שאינו כופהו לשנות, אלא נותן לו האפשרות לשנות, מ"מ עובר על לפני עור, והכא ג"כ הוא נותן מכשול ע"י כתיבה, שהרי הכתיבה היתה רק בשביל העכו"ם, כמוש"כ רש"י.

והנה ברמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט, מביא הדין: "עכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה" ומוסיף: "כללו של דבר, אין מניחים אותם לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתם, אלא או יהי' גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה או שבת או חדש דבר מכין אותו ועונשין אותו".

יוצא מדבריו, שהאיסור הוא רק בעושה לשם מצוה ומתכוון לחדש דת, אבל לא בלומד מאהבת חכמה או להכיר תורתם של ישראל. וכמו בשבת, שאם ישב בטל אינו עובר, אלא רק בקבע יום לשביתה, כמו שכתב שם: אם עשאהו לעצמו כמו שבת (ועיין ברדב"ז שם שכתב כן) - כן הדבר בתורה, שהאיסור הוא רק אם קבע את הלימוד לשם מצוה והרי הוסיף בזה על שבע מצותיו וחדש את דתם שלא כפי המצווה עליו.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קלב

באיסור למוד תורה לעכו"ם

הנה האשה שנתגיירה אצל רב מהרעפארמער אינה גיורת כלל והיא נכרית כמתחלה ומי שנשא אותה לאשה הוא נשוי לנכרית וכשתלד ממנו ילדים יהיו בדיני התורה נכרים גמורים כמו בלא הגרות ואם תוכל להשפיע עליו שיעזבנה יש עליך החיוב על זה ואם אינך יכול להשפיע נמי טוב שתודיע אותו שידע שאינה גיורת ולא ירמה את עצמו ואת כל המשפחה.

ובדבר חג הפסח כשתבא הביתה מהישיבה ותמצא שם גם את קרובך ואשתו שהיא נכרית ע"פ הדין ואתה תצטרך להגיד את ההגדה ולתרגמה כדי לזכות את אביך ואמך וממילא תשמע גם היא, אם מותר לפניך. הנה פשוט לע"ד דמה שא"ר אמי בחגיגה דף י"ג אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם, הוא דוקא כשכוונתו למוסרם להעכו"ם אבל כשכוונת הלומד דברי תורה הוא ללומדם בעצמו ולמוסרם ליהודים הנמצאים שם, לא נאסר מחמת שנמצא שם גם עכו"ם שג"כ ישמע ממילא הדברי תורה.

וכעין ראייה יש להביא מהא דאסור ללמד גם את עבדו תורה כדאיתא ברמב"ם פ"ח מעבדים הי"ח ובש"ע יו"ד סימן רס"ז סעיף ע"א, ומצינו שטבי עבדו של ר"ג היה ת"ח גדול וראוי ליסמך כדאיתא ביומא דף פ"ז, והיו החכמים לומדים ומפלפלים אף כשהיה טבי נמצא אצלם בכוונתו לשמוע דברי חכמים כדאיתא בירושלמי פ"ב דסוכה ה"א ומובא בתוס' סוכה דף כ' ד"ה ראיתם, אלמא דכיון דכוונתם היה ללמד בעצמם לא נאסרו אף שידעו שטבי שהוא עבד נמצא שם שג"כ לומד מהם. ומסתבר שכן הוא ג"כ בעכו"ם שהאיסור הוא רק כשהכוונה הוא למסור להעכו"ם אבל כשהלמוד הוא לישראל אף שנמצא שם גם עכו"ם שג"כ שומע אין לאסור. ואף שבסברא אולי היה מקום לחלק לומר שעכו"ם חמיר, אבל כיון שהאיסור נמצא בשניהם בין בעכו"ם בין בעבד ומצינו היתר בעבד כשהכוונה אינו ללמד לו אלא שממילא לומד ממה שהחכמים לומדין לעצמן, אין לאסור גם בעכו"ם. ולכן מותר לך להגיד ההגדה ולתרגמה כדי שיבינו ההורים וכל המשפחה אף שממילא גם היא הנכרית שומעת.

בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף נט עמוד א

וכן הדין אם עסק בתורה שלא לכונת קיום עיקרי מצוותיה אלא שלבו חפץ לירד לידיעת תורתנו ותלמודינו ראוי ליענש מפני שבני אדם סבורים עליו שהוא משלנו מתוך שרואין אותו יודע ויבואו לטעות אחריו

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ו עמוד ב

מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח? ת"ל: ולפני עור לא תתן מכשול; והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקלי איהו, וקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול! הב"ע - דקאי בתרי עברי נהרא. דיקא נמי, דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן, ש"מ.

שו"ת כתב סופר יורה דעה סימן פג

כהן שדעתו יפה מחמד לבי חביב נפשי חתני תלמידי כבני הרבני המפואר המופלג בתורה ויראת שמים חריף ובקי שואל כהלכה כש"ת מו"ה יעקב ליב כ"ץ שטראסער נ"י בשבת תחכמוני בקהל טאב יע"א:

בסוף שבוע זו האירו מול פני דבריך הנעימים והיקרים לי מפז ונפשך היפה בשאלתך אם מותר למכור לעכו"ם לפני חגיה' שמן למאור ולבונה להקטיר ונרות ונקנים תמיד ע"י שמש שלהם בידוע שקונה כ"ז למשלחיו וכמה סוחרים בעיר א' מוכרים דברים כאלו ולא נמצא לקנות רק אצל סוחר ישראל ועלה במחשבה לפניך דקטור' להקטיר אין בו איסור מה"ד דהוא לפני דלפני כיון שאין הקונה מקטיר אלא הכומר והבאת מ"ש הרמ"א סי' קל"ט מפסקי מהר"י כ"ז דמותר למכור לעכו"ם ספרי' פסילו' שמזמר הכומר לע"ז דהוא לפני דלפני ונראה דעת רמ"א כן הוא שכ' המחמיר תבוא עליו ברכה ולדינא נקיט לעיקר כפסקי מהר"י אבל נרות ושמן שמדליק המשמש הקונה איכא משו' לפני ממש אלא דהי' נרא' לך גם שמן ונרות מותר למכור לו כיון שמצוי לו לקנות במק"א דליכא משום ל"ע כבש"ס ע"ז דווקא בתרי עברי דנהרא איכא משום ל"ע והטבת לראות ברמ"א סי' קנ"א שכ' ונוהגי' להקל כסברא ראשונה כל היכא דיוכל לקנות במק"א שרי אלא דעלה ספק בלבך אפשר זה דווקא כשיוכל לקנות מנכרי אחר אבל היכא דליכא רק מוכרים ישראל'י הגם שהם מוכרים בידועי' ובלא יודעי' שיש חשש איסור בזה אפשר כה"ג אסור אלו דבריך בקיצור ונפשך איוותה לדעת דעתי בזה בקרוב האפשר ואחר עיון לפי מסת הפנאי אשיב לך תשובה מאהבה תשובה שלימה כיד ד' הטובה עלי ואשיב על ראשון ראשון וכו':

הנה בפסקי מהר"י מדמה מלתא למלתא דאמור בש"ס ע"ז י"ד בקונה למסחר מותר דהוא לפני דלפני והב"ח ומביאו הש"ך סי' קל"ט חולק על תה"ד ועיינתי בפנים והוא דחה ראי' זו מש"ס ע"ז דשם קונה למסחר ואולי לא ימכור לע"ז אבל בנדון תה"ד שידוע שימכור לכומר והחפץ עומד לכך לא הוי כלפני דלפני וכ' עוד דתה"ד בעצמו הרגיש בסי' רצ"ד במוכר לנכרי וידוע שיסרס ע"י נכרי אחר או שלוחו הו לפני דלפני ומביא ראי' מש"ס ע"ז הנ"ל ומסי'י אמנם יש לחלק דלא דמי להא דלבונה הלא הרגיש בעצמו שיש לחלק אלו דברי הב"ח ולכאורה צ"ע על התה"ד שבפסקי' מדמה בפשיטות מלתא ללבונה שבש"ס ע"ז בתה"ד כ' דיש לחלק ונלפע"ד דלא התכווין בתה"ד סי' רצ"ד לחלוקו של ב"ח אלא שם יש לחלק חילוק אחר שאין נדון שלו דומה להאי דע"ז התם מוכר לאחד והוא ברשות הקונה ויוכל למכור לע"ז או לד"א ישראל זה כשמוכר לו יצא

מרשותו ונכנס לרשות הקונה נכרי שיוכל לעשות בו כרצונו וכן במוכר ספרי' שמזמרי' בו לע"ז ברשות הקונה הוא ויוכל למכור שלא לזמר בו הגם שידוע שימכור ס"ל לתה"ד דהוי כלפני דלפני אבל במוכר בהמה לנכרי ידוע שמסרס כל מה שקונה הגם שעושה זה ע"י אחר מ"מ זה שמוכר לו הוא שקונה לסרס ונשאר שלו וברשותו רק שמעשה הסירוס נעשה ע"י אחר וע"פ נעשה לא דמי ללבונה שקונה למסחר ולכן כ' התה"ד אמנם יש לחלק דלא דמי ללבונה ולא משום חלוקו של הב"ח כנ"ל ברור בכונתו:

והנה הרמ"א בי"ד סי' קל"ט מביא ב' דיעות דעת האוסרי' ודעת פסקי רי"ו להתיר ובא"ע סי' ה' סעי' י"ד כ' אם אין הנכרי מסרס בעצמו רק נתנו לאחר לכ"ע שרי וציין על תה"ד סי' רצ"ד בלי חולק ותמוה' לי איך כ' בפשיטות דלכ"ע שרי והרי רבים החולקים על תה"ד וביו"ד כ' והמחמיר תע"ב ובא"ע כ' בפשיטו' דמותר ולא כ' דמחמיר תע"ב והתה"ד בעצמו כ' במוכר בהמה לנכרי דיש לחלק ואפשר משום דבלא"ה רוב ראשוני' ס"ל דאין איסור סרוס כלל גבי נכרי ונקטי' להחמיר לאסור למכור לנכרי וחוששי' למיעוט האוסרי' לכן סמוך לבו של הרמ"א להקל כשאין הנכרי מסרס בעצמו כן י"ל אלא דלשון של רמ"א שכל לכ"ע שרי לא א"ש ומהתמי' שלא הרגיש אדם בזה וצלע"ג:

ובנדון שלפנינו דנכרי הקונה הוא שליח של כומר שמקטיר לע"ז נ"ל דגם התה"ד מודה דלא דמי כלל ללבונה דבש"ס ע"ז כיון שהוא קונה בשליחות משלחו גם אם דאין שליחות לנכרי מ"מ מוכרח הוא לעשות שליחותו ולמסור לידו מה שקנה עבורו לא הוי כלפני דלפני ואין לו דמיון כלל ללבונה שקונה למסחר וגם לדינו של פסקי מהרי"ו ותה"ד אינו דומה כמובן כנ"ל ועוד הרי התה"ד סי' רצ"ד כ' שיש לחלק וכ"ש בנדון שלנו והב"ח פסק לדינא דלא כפסקי מהרי"ו כ"ש שאין לנו להקל בנדון שלנו דיש לחלק חילוק רב כמ"ש:

ועוד בה שלישיית והיתה לבאר הנה בתשובת משאת בנימין ומובא בש"ך ח"מ סי' רמ"ג בלי חולק ועיי' מג"א סי' תמ"ח דנכרי לנכרי יש שליחות ובב"ש סי' ה' כ' דתה"ד חולק על המ"ב מדכ' אפי' ע"י עבדו ושפחתו דאין שליחות לנכרי וראיתי באבני מלואים שכ' דאין ראי' מתה"ד שחולק על המ"ב אדרבא נראה דכוותי' ס"ל והוא מן מה דכ' אפשר בנכרי ג"כ אין שליח לד"ע ואפשר דכ"ש הוא דהא קי"ל בעלמא אין שליחות לנכרי ומדכ' דאין שליח לד"ע מקו"ח דאין שליח לנכרי ולא כ' בפשיטות דאין שליחות לנכרי נראה דס"ל נכרי לנכרי יש שליחות אלא דאין שליח לד"ע לזה כ' דכ"ש הוא מישראל דאין שליחות לנכרי היינו נכרי לישראל כ"ש דאין שליח לד"ע אפי' נכרי לנכרי:

אמנם המג"א סי' תמ"ח ס"ק ד' מביא מירושלמי דנכרי לנכרי ליכא שליחות דלא כמ"ב ועיי' מל"מ פ"ב משלוחי' ושותפי' הלכ' א' שחולק על המ"ב דבירושלמי רפ"ו דדמאי ובפ"ק דתרומו' מפורש דלא כמ"ב ועיי' יו"ד סי' קס"ט אם יש שליחות לנכרי לחומר' ועיי' תשובת חו"י סי' קפ"ה שתופס לעיקר דיש שליחות לנכרי לחומר' ואפשר נכרי לנכרי כ"ע מודי' דיש שליחות לחומר' ובסי' קס"ט בנכרי וישראל קאי ועיי':

ולכן בנדון שלנו דאין השליחות נכרי לנכרי לד"ע דהא בקנין זו ליכא עבירה ולתשוב' מ"ב ותה"ד דנכרי לנכרי יש שליחות ליכא לפני דלפני דהוא כמו שמוכרו למשלחו והוי לפני ממש ולחולקי' על המ"ב מ"מ איכא משום די ש' שליחו' לנכרי לחומרא עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ולפמ"ש לעיל אפי' תימא דאין שליחות לנכרי אפי' לחומרא מ"מ כיון שבשליחות' עושה ומוכרח לקיי' רצון משלחו לא דמי ללפני דלפני איכא וודאי איסור לכן אין להקל כאן למכור לו לבונה משום דהוי לפני דלפני והיינו אם המשמש הקונה הוא שליח של הכומר אבל אם הוא שליח של העם הדרים בעיר ובעד מעות' קונה ואין לכומר שותפו' בו ומשלחי' יכולי' לעשות לבונה כרצונם שלא לתנו לכומר אפשר יש לדמותו לדינו של פסקי מהרי"ו אלא דהרמ"א כ' והמחמיר תע"ב וב"ח כ' דמעיקר הדין איסור וש"ך העתיקו נראה כי דעתו נוטה לב"ח לכן לא נ"ל להקל מהא טעמא דלפני דלפני הוא ועיי':

ונשובה נא ונחקורה אם יש להתיר משום דימצא לקנות במקומו אצל סוחר' ישראל' אחרי' דעוברי' ונכשלים ומוכרים ואם לא ימכור לו זה יקנה במק"א הנה במושכל ראשון נראה דאין חילוק בין ימצא לקנו' מנכרי או מישראל אחר מ"ש כיון שבלא"ה יקנה ויעשה איסור מה לי אם יקנה מישראל או מנכרי כיון שאין אנו מביאין לידי איסור ואין נותן לפניו מכשול וכן פשיט' ליה לתשוב' פני משה ח"ב סי' ק"ה בלוח בריבי' היכא דהלוה חזי דהמלוה הוי מלוה בריבי' הני דמים גופייהו לישראל אחרינא ליכא משום דלפ"ע וכו' כהאי דאמרי' פ"ק דע"ז דווקא דקאי בתרי עברי דנהרא וכו' אמנם במל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה' ב' חולק על הפ"מ מסברא דשאני התם דאיסור מעשה נעשה גם אם לא הי' מושיט לו הכוס ולכן אף אם הושיט אינו עובר בל"ע אבל גבי ריבית אם לא ילוה הוא יהי' הלוה אחר עובר על ל"ע משו"ה לא נפטר גם הוא מל"ע ועוד יש לחלק ולומר דלא הותר ללוה זה ללוות דאפשר דלוה אחר יחזור בו ולא ילוה ונמצא איהי דקא מכשיל למלוה ע"כ והנה סברא ראשונה דמל"מ מ"ש דכיון דלוה אחר יעבר בל"ע לא נפטר זה מל"ע ולא ידענא להסביר מה לי אם האחר יעבור בל"ע כיון שילוה לאחר ויעבור המלוה ולוה כל מה דעובר עכשיו ע"י שילוה הוא ממנו ולא הוא גורם לו שיעבור דבלא"ה יעבור ממילא הוא הלוה זה אינו עובר בל"ע דגם בלעדו יכשל המלוה וכן בנזיר אם ישראל אחר מושיט לו מותר לזה להושיט ומ"ש עוד אולי יחזור בו הלוה ולא ילוה נראה כוונתו כיון דעושה הלוה איסור אם ילוה איכא ספק שמא יחזור בו ולא ירצה לעשות איסור ומשו"ה לא כ' המל"מ שמא יחזור המלוה ולא ירצה להלוות לאחר רק לו כיון שמלוה לו ואינו חש לאיסור ה"ה שלא ימנע מלהלוות לאחר משו' איסור רבית לכן כ' דלוה האחר יחזור בו ולא ירצה להלוות ברבי' ואפשר שכן הוא כדבריו ואין תפיסה בזה על בעל פ"מ דאמר דינא היכא שידוע שלא יחזור שעשה כן הלוה האחר כ"פ ולוה ממנו ברבית או עומד לפניו שילוה לו ברבית:

והנה המל"מ מביא ראי' לדבריו מתוס' חגיגה י"ג ע"א ד"ה אין מוסרי' ד"ת לנכרי שכ' דמשום ל"ע ליכא דנכרי שלומד תורה חייב מיתה דקמ"ל היכא דליכא משום ל"ע כגון כשנכרי אחר עמו מדכ' תוס' נכרי אחר ולא כ' ישראל אחר ש"מ דכה"ג איכא משום ל"ע כיון שגם האחר עובר בל"ע ולפענ"ד ראי' זו בקל יש לדחות

דתוס' נקיט דרך קרוב יותר דנכרי אחר מלמדו מלומר דישראל אחר מלמדו באיסור ועובר על ל"ע ולא שכיח ופשוט:

עוד מביא ראי' מש"ס ב"מ ע"ה ע"ב ערב ועדים אין עוברים אלא משום לא תשימו עליו נשך וכו' תוס' ד"ה ערב ועדי' זמנין דעברו נמי על לפ"ע כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדי' אבל לא תשימון פסיקא לי' וכו' אבל ל"ע זמני' דלא עבר כגון שהיה מלוה לו בלא"ה כמו במושיט לו כוס וכו' ואם היכא דמלוה אות' מעות לישראל אחר אין לזה עובר א"כ גם בלוה לא פסיק' דעובר בל"ע וע"כ דליתא, והנה לפמ"ש מל"מ בטע' שני דמסתבר יותר שמא יחזור בו הלוה קשה גם הערב והעדי' יש לחוש שמא יחזור בו המלוה והמל"מ הרגיש בעצמו בזה ונשמר מזה קודם שמביא ראי' זו וכו' בערב ועדים אם יחזור המלוה גם בערב ועדי' לא ילוה ולא אבין דלמא יחזור המלוה ולא ירצה להלוו' בלא ערב ועדים שאינו בטוח, ולא ירצה רק בערב ועדים, ויש לקיים דבריו עפמ"ש דל"ח לחזרה אלא שיתחרט לעשות איסור, משא"כ בערב ועדים ל"ח שיחזור המלוה דמשום האיסור לא ילוה כלל ומשום שיהיה בטוח יותר ל"ח שמא חוזר בו כיון שידעיים שהיה רוצה להלוות בלא"ה כן י"ל, אלא לפ"ז לא הועיל בהוכחתו נגד הפני משה ומשום שמא יחזור לזה אחר ולא ירצה לעשות איסור עדיין קשה דלא פסקיה כגון דילוה לאחר ובידוע שלא יחזור שלוה כ"פ בריבית או דלוה מאחר ברבית עכשיו ואף אם הוא לא לזה ממלוה זה הא מלוה שלוה מאחר עכשיו בריבית והבן:

אלא דראי' מל"מ במח"ת י"ל דזה ודאי מילתא דלא שכיח דימצא מלוה זה לזה אחר שעובר באיסור דלא תשיך ואיסור דל"ע לכן נקיט לזה דעובר בל"ע דע"פ הרוב כן הוא וכמילתא דפסיקא הוא, אבל בערב ועדים שכיח כגון שהיה מלוה בלא"ה כמו דלא מלוה לו בלא"ה, דמלוה ולוה כ"א עוברים באיסור דשייך בי' בין מלוה ע"י ערב ועדים או מלוה בלא"ה ודייק בלשון תוס' דכ' זימני' דמלוה דוקא בערב ועדים זמני' דמלוה בלא"ה ושניהם שוויו' דשכיח זה בלא זה לכן לאו מלתא דפסיקא הוא שיעברו בל"ע, ועוד דבמלוה ג"כ לא פסיקא שיהיה עובר בל"ע כיון שיש ללוה ללוות במקום אחר מן ישראל, ואם לא ילוהו הוא ילוה מישראל אחר, ואינו עובר בל"ע אלא אם אין ללוה ללוות מישראל אחר כן הלוה כה"ג שאין למלוה ישראל אחר שילוה ממנו ברבית שפיר אמר אב"י מלוה עובר בכולן לזה עובר וכו' ובלפני עור באופן דמלוה עובר בכולן כן לזה עובר אבל ערב ועדי' רק בלא תשימון כמו דמלוה ולוה באיסור דשייך בהו אבל בל"ע לא פסיקא דאפשר דמלוה ולוה עובר בל"ע והם אין עוברי' כגון שהי' מלוה בלא"ה וא"ש:

ויש לי ראי' מהימנא כי עכצ"ל בכוונת תוס' כ"א ע"ב דחיות שדחינו ראי' מל"מ והוא דקשי' לי טובא על מ"ש דלא פסיקא בערב ועדים שיהי' בל"ע אבל במלוה ולוה מלתא דפסיקא הוא לפי המבואר בב"י ורמ"א יו"ד סי' ק"ס דמותר להלוות ברבי' לצורך פ"נ ועיי' בט"ז היינו דמותר ללוה אם לא יוכל להלות מנכרי או מישראל מותר לו ללות מרשע זה שאינו רוצה להלות אלא ברבי' אבל המלוה וודאי עובר שמלוהו לו ברבית והוא פשוט ונ"ל פשוט דמלוה עובר משום איסור ריבי' אבל בל"ע אינו עובר דמכשיל ללוה דהא הלוה אינו עושה איסור כלל דהותר לו לפ"נ וכי כן לא פסיקא איסור דל"ע במלוה כה"ג דלוה אינו איסור וצ"ע:

וע"כ צריכי' אנו לומר חדא מתרתי או דענין זה שילוח הלוח לצורך פ"נ לא שכיח משום ל"ש לא הוי מלתא פסיקא כמו בערב דשכיח זה כמו זה או דמלתא דפסיקא הוא דנקיט כל היכא דלוח עובר באיסור דשייך בי' כן המלוח והיכא דלוח עובר המלוח והלוח שניהם בל"ע ג"כ אבל ערב ועדי' איכא אופן דמלוח ולוח עוברי' בל"ע והם אין עוברי' כגון דהלוח בלא"ה ומוכרחי' דברינו וראי' מל"מ דחוי' מעיקרא ואינה חוזרת ונרא' לפענ"ד:

מאחר שדחינו ראיותיו של המל"מ בטוב טעם ועשינו סמוכי' והבאנו ראיו' לדברינו מסברא מסתבר כפשוטו של הפ"מ וגם לפי סברת מל"מ השני שיש לחוש שמא יחזור בו ולא ילוח באיסור בנדון שלפנינו דמוכרי' סוחרי' ישראלי' בכל שנה או ביודעי' ואין חשי' בזה לאיסור דל"ע או שהם שוגגי' ומוטעי' ולא ישמעו ולא יאזינו לקול הורי' לאסור ומוטב שיהי' שוגגי' וכו' א"כ ליתא לטעמא של המל"מ דוודאי יקנה מסוחרי' אחרי' ישראלי' ואם באמת אפשר כשנודע להם שיש איסור בדבר ימשכו ידיהם ולא ימכרו בוודאי חיובא איכא להודיעם ממילא לא נמצא ממי יקנה והמוכר עובר על ל"ע:

ומ"ש חתני שי' כי איזהו ימים לפני חגם שאפשר שימצאו להם ממק"א ממוכרי' נכרי' טובא לדעתך מותר למכור להם דדומה ממש להא דמושיט בליכא עברי' דנהרא מה דפשיטא לך מספקא לי' טובא דבש"ס ע"ז מתרץ כגון דאית לי' לדידי' ונ"ל דווקא כשאית לי' ואין לו טורח ליכא ל"ע דאם לא ימכור לו יקריב משלו אבל בלית לי' וצריך לקנות אפשר גם שמצוי' לו לקנות איכא ל"ע שמא לא ירצה להטריח או לא ישווה במקח עם אחר וכן משמע קצת מדמתרץ שם דקאי בתרי' עברי' דנהרא הא יוכל לילך בעצמו ליקח משם ודוחק דאין באפשרותו לילך לשם נראה כיון שיש לו טורח אולי לא ירצה להטריח איכא משום ל"ע אלא דרמ"א סי' קנ"א כ' אבל אם יכולי' לקנות ממק"א מותר למכור להם כ"ד ויש מחמירי', והנה יש מחמירי' שכ' הוא משום מדרבנן משום מסייע אבל ל"ע ליכא והמרדכי' ס"ל דליכא איסור כלל ובמרדכי' לא כ' רק ביש לו משלו ורמ"א הוסי' אם יוכל לקנות ממ"א וצל"ע וא"ל בפשיטות כן דבש"ס לא נמצא רק ביש לו ומדלא קמ"ל רבותא יותר דנפקא מני' ביכול לקנות ממ"א משמע דווקא כשיש לו, ויש לדחות דקמ"ל דמשום הרווח איכא גם כשיש לו ונ"ל גם הרמ"א לא אמר רק כשיוכל לקנות ממק"א היינו ממוכר אחר ובמקום שדר בו אבל כשלא נמצא במקומו וצריך לאטרוחי' טובא לילך למרחקי' איכא משום ל"ע וצ"ע טובא ובנדון שלנו כיון דקונה המשמש לצורך רבי' בוודאי יהדרו ויטריחו טובא אם לא ימצא לקנות במקומם דא"א להם בלא"ה כמובן ולדעת המל"מ אם אפשר לקנות מישראל אחר דאיכא משום ל"ע גם שיש לו לקנות חוץ לעיר מנכרי' נ"ל דאסור דוודאי לא ילך למק"א כיון שימצא לקנות במקומו מישראל' שמוכרי' לו ואין חוששי' לאיסור בזה ממילא אסור למכור למי שחושש לו מחטא של ל"ע ולא כתשוב' פ"מ אלא דכבר כתבנו דלעניית דעתינו מכרע מילתא לדינא כתשוב' פ"מ ואפי' היכא דלא נמצא לו ליקח ממקום אחר מנכרי' מותר כ"ש כשיצטרף לזה כשיוכל לקנות במק"א מנכרי' ובמקומו מישראל' דליכא משום לפ"ע כנלפע"ד:

ואחר שבארנו באורך כל הצורך דליכא כאן משום איסור דלפני עור דאורייתא נעיינ אם איכא איסור דרבנן משום מסייע ידי עוברי עבירה הרא"ש ותוס' פ"ק דשבת ג' והגה' מרדכי כתבו בפשיטות בשיוכל לעשות עבירה בלעדו דליכא משום לפ"ע מ"מ איסורא דרבנן איכא דאפי' קטן או"נ ב"ד מצלה"פ כ"ש גדול שלא לסייע לו וקו"ח זה לא ידענא דקטן מצווי' להפרישו ולהצילו מן האיסור אבל גדול זה שהוא עושה מדעתו ולא ישמע לו וא"א להפרישו מנ"ל דאסור לסייעו לו כיון שבלא סיעתו יעשה ויעבור ואם הרא"ש קאי בשוגג פשיטא שמצווה להפרישו כ"ש שלא יסייעוהו ולא הי' צריך לדון קו"ח דהרי בנדה ובהלכו' כלאי' סי' י"א מביא הרא"ש ירושלמי ברואה כלאי' בחבירו צריך להודיע ועיי' נב"י קמא חאו"ח סימן ל"ה, ולדעתי דבר זה דאורייתא הוא מהוכח תוכיח וגם בלא דעת נפש לא טוב וכן בדוכתא טובא בש"ס מוטב שיהי' שוגגי' ואל יהיו מזידי' ובלא"ה היכא שישמעו צריך להגיד כדי לאפרושי מאיסור שוגג ועיי' מנחות ואי הרא"ש קאי המוציא מזיד הוא וא"א למחות ע"י מנ"ל דאיכא איסור מקו"ח דמצווי' להפרישו כשאפשר להפריש להצילו מן האיסור אבל כשיעשה האיסור וא"א למנוע מנ"ל דאסור לסייעו מדרבנן וצל"ע:

והנה תוס' פ"ק דע"ז ורא"ש כתבו היכא דליכא לפ"ע מותר לתת למומר הגם שידוע שיאכל וסותרו שיטתם שבפ"ק דשבת ובדרכי משה שלא נדפס אצל הטור כ' וז"ל המרדכי פ"ק דע"ז בשם ר"י שמותר להלות בגדי' לכומרי' שמזמרי' לע"ז כיון שיש להם אחרינא בלא"ה והר' אליעזר מפי' מתיר למכור להם ספרי דתם כיון שיש להם אחרינא אבל ר"ן פ"ק דע"ז אוסר להושיט איסור מדרבנן אף על גב דיוכל ליטלו בלא"ה דאסור לסייע ידי עוברי עבירה ובתוס' שם משמע כדברי המרדכי דבאפשר ליטלו מותר אפילו לישראל אבל בהג"ה ותוס' ורא"ש פ"ק דשבת משמע כדברי הר"ן עכ"ל הד"מ ועפ"ז מביא בהג"ה ב' דיעות כשיש לו משלו או יוכל לקנות במק"א יש מתירי' וציין על המרדכי ויש מחמירי' וציין על הר"ן פ"ק דע"ז ותוס' ורא"ש והג"ה פ"ק דשבת, והנה מ"ש כשיוכל לקנות במק"א יש מתירי' מזה לא כתוב במרדכי כלום אלא כשיש לו משלו מותר להלות או למכור לו אבל כשאין לו רק שאפשר לקנות ממק"א אפשר ס"ל למרדכי לסייע להקל מעליו שלא יצטרך לילך לקנות ממק"א סיוע כזה אפשר דמודה המרדכי שאסור וכן משמע מדלא כ' רבותא יותר דמותר להלות ולמכור היכא דיכול לקנות או להלות בלא"ה וכבר כתבנו מזה לעיל לענין לפ"ע דאורייתא וכ"ש שיש לומר כיון שצריך לילך לטרוח ולקנות שאסור מדרבנן מיהת משום מסייע וכן בתוס' ורא"ש לא אתפשט רק שמותר להושיט לו שלו היכא דליכא כמו תרי עברי דנהרא ודוקא שיוכל ליטלו בכל עת אבל היכא שיוכל לקנות לא מבואר מדברי דס"ל דמותר והרמ"א מדמה מלתא למלתא ה"ה כשיוכל לקנות ודעתו רחבה מני ים מ"מ קשה שכ' זה ע"ש המרדכי וצל"ע:

והנה הש"ך מזרע דאהרן קאתי עביד עובדא דאהרן לעשות שלום בין הראשונים דלא פליגו דתוס' רא"ש והגה"מ פ"ק דשבת ור"ן פ"ק דע"ז דווקא לסייע לישראל אוסרי' דמצוה להפרישו אבל בנכרי' ומומר דליכא מצות פרישה מותר לסייעו, והוכיח חילוק זה דאל"ה סתרו דברי הרא"ש בפ"ק דע"ז עם מ"ש פ"ק דשבת וע"כ כהנ"ל, והנה מ"ש הש"ך בנכרי' ליכא מצוה להפרישו אמת נכון הדבר דאין אחריות הנכרי' עליו במה שהוא מצווה להפרישו והוכח תוכיח את עמיתך וכל ישראל ערבי' זה בזה ולא עם נכרי' והר"ן בפ"ק דע"ז

בוודאי רק בישראל אמר דהרי כ' משום דמצוה להפרישו אבל בנכרי ליכא איסור ועיי' מג"א סי' שמ"ב שכ' בשיטת הר"ן פ"ק וספ"ק דע"ז דלנכרי ליכא איסור לסייע וכוונתו מדכ' הר"ן משו' דמצוה להפרישו וכן בספ"ק בשם רמב"ן דמותר לעשות שותפו עם הנכרי נראה דאפי' איסור מסייע מדרבנן ליכא ומרדכי בע"ז ג"כ אינו מתיר רק לנכרי, ויש ראי' דבנכרי ליכא משום מסייע מדקאמר ש"ס בע"ז נ"מ אי משום הרווחה או לפ"ע באית ליי' משום ל"ע ליכא וקשה הא איכא איסור דרבנן דמסייע כמו משום הרווחה דאינו אלא דרבנן, וע"כ בנכרי ליכא משו' מסייע, אבל י"ל דווקא יש לו מותר אבל לא יוכל לקנות הוי מסייע יותר ועיי', אבל מ"ש ביישוב תוס' ורא"ש דכתבו דמותר לתת למומר את שלו דאין מצוה להפרישו הוא תמוה הא הוא כישראל לכל דבר, כבר עמד עליו כזה בתשובת חו"י סי' קפ"ה, ומה שהקשה עוד שם הא בריית' קתני כוס לנזיר ואמה"ח לב"נ משמע דשניהם שווי' נכרי וישראל ונדחק, קושי' זו לא קשה מידי הא ברייתא דר"נ אמר מניין שלא יושיט כוס לנזיר ואמה"ח לב"נ דכתיב לפני עור וכו' הכי איירי מאיסור דאורייתא דל"ע ובזה שניהם שווי' היכא דאיכא ב' עברי דנהרא ולכן נקיט שלא יושיט אבל ליתן מיד ליד ליכא לפ"ע בשני' ומשום מסייע ענין אחר איסור דרבנן הוא ומזה לא איירי ופשוט אבל קושי' ראשונה חמורה וכן כ' בדג"מ דוודאי מומר דין ישראל גמור יש לו, ומ"ש הדג"מ בכוונת ש"ך לחלק בין שוגג דצריך להפרישו ובין מזיד מלבד כי מעייל פילי וכו' בדברי הש"ך, גם לעצמינו א"א לומר בכוונת הרא"ש דבשוגג קאי כמ"ש לעיל, וגם סברא לא ידענו למה באמת א"צ להפרישו אדרבא מצוה לענשו ולעכבו כל האפשר במזיד יותר הרבה מבשוגג:

וליישב קושי' ש"ך העצומה בסתירת דברי הרא"ש ותוס' ור"י נלפענ"ד דיש לחלק בין הא דפ"ק דשבת לפ"ק דע"ז דבפ"ק דשבת העני המוציא או מניח לידו של הבעה"ב אז היא אתחלת' דעבירה כשמוציא מידו או גמרה כשמניח בידו והוא מסייע קצת בשעת עבירה הגם שאין בסיוע צורך שאפשר בלא"ה מ"מ אסור מדרבנן ודן ולמד זה מדמצווי' לקטן להפרישו כשרואי' שעושה איסור כ"ש שאין לסייע בסוף קצת כשמתחיל או גומר האיסור על ידו, אבל בנותן איסור שלו למומר הגם שידוע שיאכל מ"מ בשעת נתינה עדיין ליכא כאן שום אתחלת' דאיסור ואינו מסייע לו כלום בשעה שעושה האיסור כנ"ל והוא חילוק נכון:

ויש סיוע לזה דגרוע סיוע בשעה שעושה איסור מסייע שלא בשעה שעובר ממתני' גיטין ס"א משאלת אשה וכו' אבל לא תבור ולא תטחון וכו' רש"י מפני שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה, אבל משאלת לה נפה וכברה כיון דשלא בשעה שעושה עבירה היא, וסיימא לפי שאין מסייעי' ידי עוברי עבירה וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום, וכולם שהתירו להשאיל כלים ולשאלם שלא בשעת עבירה מפני דרכי שלום הרי מבואר דיש לחלק בין שעת עבירה לשלא בשעת עבירה דבשעת עביר' החמירו יותר לסייע משלא בשעת עבירה, ועפ"ז א"ש מ"ש בסתירת הרא"ש, ולא תיקשי הרי גם שלא בשעת עבירה אסור לסייע ומפני דרכי שלום דווקא התירו י"ל שאני התם להשאיל כלים נפה וכברה ותנור ורחי"י או לברור ולטחון כלם סיוע שיש בה ממש הם שצריכו' לאכילה וא"א בלא"ה, וצ"ל דאפשר לה להשאיל ממק"א דאל"ה הוי לפ"ע, ומ"מ אסור משום סיוע שצריכי' לטחינה ואפיה וכדומה ולולי משום דרכי שלום גם זה אסור, וסיוע בשעת איסור דחמיר לא התירו, אבל בנותן למומר שלו ויוכל לקחו בלא"ה אין בסיוע זה צורך ותיקון ותועלת

לאכילה עצמה סיוע כזו מותרת ובשעה שעושה האיסור ס"ל לרא"ש ותוס' גם סיוע כזו מקו"ח דחיוב להפרישו כשרואי' כשעושה איסור כ"ש דאסור לסייע בשעת איסור אפי' סיוע כ"ד ועיי':

וכ"ז לישראל דאיכא מצוה להפרישו כ"ש דאסור לסייע סיוע כזו הגם שאין בו צורך ותועלת אבל בנכרי שרי לתת לידו שלו דליכא מצות פרישה לגבי נכרי ואפשר לתת אמה"ח שלו לתוך פיו מותר ועיי' רש"י ע"ז נ"ה ומג"א סי' שמ"ז כ' דמרש"י נראה דאפי' בנכרי איסור לסייע ועיי' מחצית השקל שם ולמ"ש י"ל דווקא התם שמסייעו בשעה שדורך כשעובר עבירה וסיוע שיש בה ממש היא בזה ס"ל לרש"י אם הי' נכרי עושה איסור הי' אסור לסייע לו אבל היכא דליכא בסיוע תועלת הניכר וכ"ש בשעת שאינו עושה העבירה גם רש"י ס"ל דליכא משום מסייע אפי' בישראל וכ"ש בנכרי כנ"ל והבן:

ועוד פש גבן לברורי מ"ש הרא"ש בפ"ק דשבת ודן דין עצמו דיש איסור לסייע ע"ע מדמצווי' להפרישו והא מבואר דאסור לסייע ומפורש במתני' דגיטין דמשאלת הנ"ל ולפמ"ש א"ש דשם שאני דסיוע מסייע דבר לגוף הדבר והם אבות מלאכות שא"א בלא"ה משא"כ הוצא' או הכנסה לידו ועוד שם בשבת לאו מידי קעביד אלא שידו פתוחה ואינו סוגרו ולא דמי למתני' דגיטין דמעשה קעבדה לכן כ' הרא"ש ודן קו"ח מדמצווי' להפריש קטן מכ"ש דאסור לסייע בשוא"ת דגרע מרואה ושותק ועיי' סברא כזו בט"ז או"ח רס"י שכ"ח ובמג"א סי' י"ו וא"ש:

וזאת תורת העולה מדברינו בביאור השיטות לדעתנו א) שיטת תוס' ורא"ש והגה"מ דסיוע כמו בפ"ק דשבת שמסייע בשע' שעושה עבירה בתחלתה או בסופה אפי' בשוא"ת אסור לסייע לישראל דאיכא מצוה להפרישו ובנכרי דליכא מצוה להפרישו מותר אפי' לסייעו אפי' בשעה שעושה העבירה ולרש"י בע"ז נ"ה כשמסייעו לנכרי בשעה שעושה עבירה ובסיוע שיש בה תועלת בגוף הדבר אסור גם לנכרי ואפשר כ"ע מודי' לרש"י בזה ב) סיוע שלא בשע' עבירה ואין בה תועלת אפי' לישראל ומומר שרי כמו לתת לידו דבר איסור ובידוע שיאכל וכדומה וכיוצא בו אבל בסיוע שיש בה עיקר לגוף הדבר אפי' שלא בשעת עבירה אסור אם לא היכא דאיכא מפני דרכי שלום כבמתני' דגיטין ג) שיטת הר"ן דאסור לתת איסור לישראל וה"ה למומר משום דמצוה להפרישו אבל לנכרי וודאי שרי וכן נראה שהוא דעת המרדכי בע"ז שם דמותר להלות או למכור לנכרי כל מה שיש לו בלא"ה ורמ"א מוסי' אפי' אין לו רק שיוכל לקנות במק"א ועיי' תשובת חו"י סי' קפ"ה חלוקי' דיני' דווקא כשמצווי' לו ואם קונה בהקפה דווקא כשאחר יתן לו ג"כ בהקפה עיין שם באורך ורוחב פרטי דיני':

והנה הרמ"א כ' ונוהגי' להקל וש"ך מביא לשון ד"מ מטעם דמקילי' להשתתף עמהם וציין על או"ח סי' קנ"ז ונ"ל הא דכ' רמ"א וכל בע"נ יחמיר לעצמו משום שלדעתו איכא פלוגתא בי' ראשוני' גבי נכרי ג"כ ורבו האוסר' ונהגו להקל משום דמקילין להשתתף עם הנכרי ולכן כ' בעל נפש יחמיר לעצמו ולא יסמוך עכ"ז אבל לפי דעת הש"ך או לפי עניית דעתינו דבנכרי כ"ע שווי' דליכא משום מסייע ידי עוברי עבירה כה"ג נראה דאפילו בעל נפש א"צ להחמיר דאין מקום טעם להחמיר במקום דכל הדיעות שוות והיינו ביש לו משלו אבל

באין לו רק שיוכל לקנות ממק"א ויש בו טורח לקנות ממק"א או שרגיל כבר לקנות אצל זה יקשה לקנות כעת ממק"א כנלפע"נד דוודאי בע"נ מחמיר לעצמו והיכא דיש לחוש לאיבה שקונה מזה תדיר ויש לחוש לאיבה ומצערן לאחר' עיי' תשוב' חו"י הנ"ל דיש להקל דהרבה הקילו משום איבה וכל אפשר משו"ה נהיג להקל עיין שם:

סוף דבר הכל נשמע כי מעיקר הדין אין בו נדנוד איסור אבל להיות כי בעל נפש אתה שמע לעצתי איעצך ויהי' אלקי יעקב בעזרך ויודוך אחיך הכ"ד חותנך רבך אוה"נ מברכך באהבה רבה: פ"ב כאור בוקר ליום ו' עש"ק בא תרכ"ט:

הק' אברהם שמואל בנימין בה"ג מהרמ"ס זצ"ל:

מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות י

(א) מותר להזמין גם מי שגר רחוק ממקום התפלה, ולהציע לו מקום לינה קרוב למקום באופן שלא יצטרך כלל לחלל שבת, ואף אם לא יקבל את ההצעה אין חייבים להגיד לו שימנע משום כך לבוא, וגם אין צריכים להזהיר אותו שאסור להגיע ברכב.

תשובות והנהגות כרך א סימן שנח

שאלה: בן בעל תשובה מזמין הוריו לסעודת ליל שבת ויודע שיחזרו לביתם במכונית

הנה טענת הבן היא שבדרך זו הוא מקרב את הוריו ליהדות, רק שחושש במה שמכשילים לחלל שבת, אבל מאידך הם בלאו הכי מחללים שבת ולא איכפת להם, רק תקותו שלאט לאט יתקרבו, ולדבריו כבר רואה התקדמות שיש אצלם כבר גישה אחרת לדת, ותולה הדבר בזה שמקרב אותם ומזמינם אף שנוסעים בחזרה הביתה, אבל שואל שמא אסור משום איסור לפני עור.

נראה שישוד האיסור דלפני עור הוא דומיא דעור שמכשילו, אבל אם כוונתו רק לטובת עצמו לא נקרא מכשיל, אלא כמו שרופא מנתח לא נקרא מכה חבירו, כך כאן הלוא אין כוונתו להרע לו או ליעץ לו עצה שאינה הוגנת, אלא שמקוה בזה להדריכם ולקרבתם לדרך האמת, ומה שחבירו מחלל שבת עי"ז אינו אלא עושה רעה לעצמו ולכן אין בזה איסור לפני עור, וכיון שאינו מצוה אותם לנסוע, ואדרבה, הודיע להם שמצטער בכך, תו אין כאן חיוב ערבות להפרישם במחללי שבת בפרהסיא, וע"כ נראה שגם איסור לפני עור אין בזה שכוונתו לטובתם. (ועיין ש"ך ודגו"מ יו"ד קנ"א שאין חיוב להפריש מומר מאיסור).

אמנם חילול השם יש כאן, שבאים לביתו במכונית בפרהסיא בעצם יום השבת, ולכן יש לראות שעכ"פ לא יחנו את מכוניתם סמוך לביתו במקום שירגישו שבאו במיוחד אצלו, כי בעון חילול השם אחד שוגג ואחד מזיד ואין תלוי במה שמכוין לטוב, ונראה שישתדל כפי כחו למונעם מחילול שבת, אבל אם זה אי אפשר ומרגיש שיש בזה תועלת להחזירם למוטב, לא ימנע לעשות מפני איסור לפני עור, רק יקרב אותם כפי האפשר, ושמאל דוחה וימין מקרבת, ויזהר ויודיע אותם תמיד חומר חילול שבת ומתיקות שמירתה ובעזרת השי"ת יחזיר אותם למוטב, ואין לך כיבוד אב ואם כמוהו.

ובמק"א הבאתי מדברי המשנה ברורה בשעה"צ סימן ש"ו ס"ק מ"ד שאב חייב לדאוג לבתו שלא תשתמד שהוא גואלה וקרוב לה, ומשמע שזהו חובה מיוחדת בקרובים, ולפי זה נלע"ד דאף שבעלמא במחלל שבת בפרהסיא שאינו עושה מעשה עמך פטורין להוכיחו וכמבואר במשנה ברורה סימן תר"ח ובה"ל שם עיין שם היטב, מכל מקום באביו שנטמע בין העכו"ם חייב לגואלו, וסיבת החיוב אינו רק מצד צדקה שחייבין לכל עניי ישראל, אלא דין גאולה לקרובים ואפילו מחללי שבת צריך להשתדל לפי כחו לגואלם שזהו הלכה מיוחדת.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צח

בע"ב שרוצים לעשות מנין עבור חינוך הילדים וברור שיבואו במאשינעס בשבת

הנה בדבר רצון הבע"ב לעשות מנין עבור הילדים לחנכם שברור שיבואו במכוניות ויחללו השבת מצד רחוק המקום, פשוט וברור שאסור אף לקטנים שאינם בני מצוה, דכי חנוך תפלה עדיף מחנוך מצות שבת. וגם הא הוא כמצוים אותם לבוא להתפלל בהמנין אף באופן שיחללו שבת, ולכן ודאי ח"ו להסכים לדבר כזה שהוא לא לחנוך למצות אלא אדרבה לחנכם להיפוך ח"ו. ואם הבע"ב לא ישמעו ויתקנו המנין שהוא אדרבה קלקול והעברה על דת באיסור שבת החמורה וכתר"ה אין בכחו להפר עצתם רק במחאה בדברים, איני רואה מה יכול כתר"ה לעשות עוד, אבל מ"מ צריך בכל העת לדבר בזה בחומר האיסור ואם יזדמן איזה עצה שיוכל להפר זה ודאי יתחייב להפר זה ולבטל את המנין שגורם חלול שבת. ובודאי כל זמן שיהיה המנין יש לכתר"ה לדבר עם כל אחד מהילדים ביחוד שיבאו ברגל אולי יועיל זה לאחדים מהם כי זהו מצות תוכחה ולמוד. ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צט

באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בביהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס

נשאלתי מהרב ר' נפתלי קארל באך מדעטראיט אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לביהכ"נ כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס. והשבתי דלהזמין את הרחוקים באופן שאי

אפשר שיבואו בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפנ"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית. ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו"ם, מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים כמפורש בסנהדרין דף כ"ט שיליף ר"ש בר נחמן א"ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני אף שלא היה חטא ע"ז אלא האיסור אכילה מעץ הדעת. חזינן שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סנגוריא.

ואיסור לפנ"ע = לפני עור = יש אף באינם רחוקים כ"כ כשידוע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפנ"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר.

ובדבר שרוצה להסתלק מלהיות מעמבער /חבר/ בבית הכנסת שהרבה מהמתפללים שם אין מתנהגים כשורה, דעתי נוטה שאין להסתלק כדי שיהיה מי שימחה בידם, ואין להתיימשך לומר שודאי לא ישמעו, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך, ולכן אולי תועיל המחאה להרבה איסורים. אך הוא כ"ז שמתנהגים בביהכ"נ כשורה, אבל אם ישנו ח"ו מסדר ביהכ"נ כגון שיסלקו המחיצה שבין אנשים לנשים או שישנו אף במקצת סדר התפלה וקה"ת מחוייבין כל יראי ה' להסתלק מלהיות מעמבערס שם. משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עא

לימוד ילדים בשבת כשמגיעים ברכב למקום הלימוד בע"ה. ז' שבט תשכ"ד. לרב אחד.

הנה יפה עשתה אשתו שלא דברה עם הילדים לעוררם לבא להמנין בשבת כיון שיש לחוש שיבואו ברכב שהוא חלול שבת כדבארתי בספרי על או"ח ח"א סימן צ"ח שאסור.

ובמה שרוצים שתלמד את הילדים איזה תכנית לאיזה שמחה שתהיה בשבת ושתאמר להם מתי תהיה התכנית, ושואלת אם הלמוד להם נמי אסור כיון שע"ז יבא לחלל שבת, הנה אם אינו נוגע זה למשרתה ודאי יש להתרחק מזה, אבל אם תפסיד משרתה אפשר מכיון שלפנ"ע = שלפני עוור = ליכא כאן דכיון שרוצים שילמדו התכנית ישיגו מי שילמד אותם, אבל עדיין נשאר האיסור דרבנן מלהיות מסייע ידי עו"ע = עוברי עבירה = שאיתא בתוס' שבת דף ג' ד"ה בבא שלזה כיון שהוא רק הלמוד לידע התכנית שאינו סמוך לשבת ההוא וגם אולי לא ברור שיחללו שבת שהרי יש גם שלא יסעו ברכב אלא ברגל אינה מחוייבת להפסיד משרתה בשביל זה. ולענין להודיע אני חושב כי למעשה אינו נוגע זה כי ודאי ידעו גם בלא הודעתה להם אין בזה גם מסייע. אך צריכה להשתדל לדבר עמהם שלא יבואו ברכב אלא ברגלם. ידידו, משה פיינשטיין.

רמ"א אורח חיים הלכות נטילת ידיים סימן קסג סעיף ב

ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול.

משנה ברורה סימן קסג ס"ק יב

משום לפני עור - דהיינו בלחם של המאכיל דבלחם של האוכל ויוכל לקחת בעצמו אין כאן לפני עור מ"מ כתבו האחרונים דאסור גם בזה משום דאסור לסייע ידי עוברי עבירה ועיין בפמ"ג:

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה

הערות בענין איסור לפני עור

כיבוד באכילה ושתיה למי שיודע שלא יברך.

בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעה"ב לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנטל ידיו ומברך (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידיים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו"ש ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה"ג חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתיה, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן מכשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרו"מ בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ"מ בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן. /מילואים והשמטות/ +ואף שכע"ז כתב גם הרעק"א ביו"ד קפ"א ס"ו לענין אשה המקפת פאת ראש האיש ומ"מ כתב רק בלשון "ואולי", שאני הכא דבזה שהוא נמנע מלכבדו הוא עצמו חשיב כמכשילו ביותר. +

ונראה שאם אחד רואה בחברו ששותה יין של ערלה, ואינו יכול בשום אופן למונעו אלא ע"י זה שיחליף אותו ביין של טבל, או של סתם יינם, דמסתבר דאין כאן שום איסור בזה שעושה מעשה בקום ועשה, ונותן לו יין של טבל, כיון דלא קעביד שום מכשול, אלא אדרבה מציל אותו בכך ממכשול יותר גדול. (אך מסתפק אני לפי הכלל הידוע של המל"מ בפ"ד ממלוה ה"ב, דאין אדם נפטר מלפני עור אלא א"כ יכול הנזיר ליקח את היין בעצמו, או יש עכו"ם שיתן לו, אבל לא מפני זה שיש ישראל אחר דלא איכפת לי' לעבור ע"ש,

דלפי"ז איך הוא הדין בכה"ג שיש עוברי עברה שמוכרים נבלה וטרפה לישראלים, אם מותר לישראל כשר למכור להם טרפה דרבנן, מי אמרינן דשרי, הואיל ומציל בכך את האוכלים מאיסור דאורייתא, או אפשר דמחמת האחרים שעוברים על לאו דלפני עור, אי אפשר לנו להתיר משום כך למכור טרפה דרבנן, ולהפקיע מזה האיסור של לפני עור).

ומה שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, אף על פי שע"י זה לוקח ממנו גוף הפירות של שביעית, היינו מפני שזה ממש אותה עברה, וגם אפשר שע"י הדמים הוא עלול יותר לבוא לידי עברה מאשר אילו היו נשארים אצלו הפירות עצמו, משא"כ בנד"ד, ה"ז דומה למי שקוטע אצבע מרגלו של חברו בכדי להציל אותו בכך מקטיעת כל היד שלו, דפשוט הוא דאינו קרוי מזיק אלא מתקן, ומצוה הוא דקעביד ולא עברה, כך גם כאן אינו חשוב כמכשיל אלא אדרבה במעשהו זה הוא מציל אותו מעון חמור של שנאת תורה ולומדי', ולכן נראה דלפי הצורך שפיר רשאי לכבד אותו במאכל ומשתה, וצריך לעשות כן אף על פי שזה בקום ועשה, וכע"ז פירשו קרא דאל תוכח לץ פן ישנאך, דכיון שזה ללא הועיל הרי אתה מכשילו בלאו של לא תשנא את אחיך, ואעפ"כ הדבר צריך הכרע. /הערת המחבר/ +הלום נודע שמרן בעל החזו"א זצ"ל בשביעית סי' י"ב או"ט אינו מתיר בכה"ג באיסור ודא